

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ

КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ

**«КЫРГЫЗ ТИЛИ ЖАНА АДАБИЙ ОКУУ»
ПРЕДМЕТТИК СТАНДАРТЫ**

Кыргыз Республикасынын окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн
жалпы билим берүүчү уюмдарынын 1-5-класстары үчүн

Бишкек – 2022

Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдарынын 1-5-класстары үчүн “Кыргыз тили жана адабий окуу” предметтик стандарты. Бишкек, 2022.-52 б.

Түзүүчүлөр:

Рысбаев Сулайман Казыбаевич – педагогика илимдеринин доктору, профессор, КББАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын башкы илимий кызматкери

Токтомаматов Алмазбек Даткабекович – педагогика илимдеринин кандидаты, РПККЖЖКДИнин директору

Абдухамидова Батмахан Абдуакимовна – педагогика илимдеринин кандидаты, доцент, И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Мааткеримова Айнура Дүйшөбаевна – Бишкек шаарындагы Т.Сатылганов атындагы №69 окуу-тарбия комплекс-гимназиясынын башталгыч класстарынын мугалими, тарбия иштери боюнча директордун орун басары

Бекбоева Айдай Абылбековна – КББАнын Мектепке чейинки жана башталгыч мектептик билим берүү лабораториясынын ага илимий кызматкери

Рецензенттер:

Абдраева Н. – п.и.к., И. Арабаев атындагы КМУнун доценти;

Асанкадырова Г. – Бишкек шаарындагы профессор А. Молдокулов атындагы №5 Улуттук инновациялык-технологиялар мектеп-лицейинин башталгыч класстардын мугалими, КРнын Эмгек сиңирген мугалими.

МАЗМУНУ

1. 1-БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР	
1.1 Документтин статусу жана түзүмү	4
1.2 Жалпы билим берүү уюмдары үчүн ченемдик документтердин системасы	4
1.3 Негизги түшүнүктөр жана терминдер	5
2. 2-БӨЛҮМ. ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ	
2.1 Окутуунун максаттары жана милдеттери	8
2.2 Предметти түзүүнүн методологиясы	9
2.3 Предметтик компетенттүүлүктөр	13
2.4 Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн байланышы	14
2.5 Мазмундуу линиялар, окуу материалдарын мазмундуу линиялар жана класстар боюнча бөлүштүрүү	21
2.6. Предметтер аралык байланыштар, өтмө тематикалык линиялар	32
3. 3-БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮНҮН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ ЖАНА БААЛОО	
Окуучуларды окутууда күтүлүүчү жыйынтыктар (баскычтар жана класстар боюнча)	35
3.1. боюнча)	
3.2. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары жана ченемдери	46
4. 4-БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУГА КАРАТА ТАЛАПТАР	
4.1. Окутуу методикасына коюлган негизги талаптар	49
4.2. Ресурстук камсыздоонун минималдуу талаптары	50
4.3. Мотивациялоочу жана коопсуз окутуу чөйрөсүн түзүү	50
АДАБИЯТТАР	52

1-БӨЛҮМ. ЖАЛПЫ ЖОБОЛОР

1.1. Документтин статусу жана түзүмү

Башталгыч класстардагы Кыргыз тили жана Адабий окуу предметтери боюнча бул стандарт Кыргыз Республикасынын Билим берүү жөнүндө мыйзамына, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 22-июлунда № 393 токтому менен бекитилген Кыргыз Республикасында жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартына негизделип иштелип чыккан предметтик стандарт болуп саналат жана ал башталгыч класстардагы Кыргыз тили жана адабий окуу предметтери боюнча окуу процессин жөнгө салат. Бул предметтик стандарттын негизинде өз алдынча Кыргыз тили жана адабий окуу предметтери боюнча окуу программалар түзүлүп, окуу китептер, усулдук адабияттар, дидактикалык, кошумча, ошондой эле окуучулардын билим жетишкендиктерин баалоо үчүн материалдар даярдалып, практикада колдонулат.

Бул предметтик стандартты төмөнкүлөр өз ишмердигинде жетекчиликке алат:

➤ башталгыч класстарда Кыргыз тили жана адабий окуу (кыргыз тили, адабий окуу) предметтери боюнча окуу программаларын түзүүчүлөр; окуу китептердин, окуу-усулдук колдонмолордун, кошумча окуу материалдардын авторлору;

➤ болочок башталгыч класстардын мугалимдерин даярдоочу орто, жогорку кесиптик окуу жайларынын Кыргыз тили жана окуу боюнча окуу программаларын түзүүчүлөр;

➤ кесиптик орто билим берүү мекемелеринде, жогорку окуу жайларында педагогикалык башталгыч билим берүү адистиктерин даярдаган окутуучулар;

➤ башталгыч класстардын мугалимдери;

➤ башталгыч класстардын мугалимдеринин кесиптик чеберчилигин жогорулатуу менен алектенген адистер;

➤ башталгыч класстардын мугалимдерин аттестациялоодо билим берүү системаларынын жетекчилери;

➤ башталгыч класстардын балдарынын компетенттүүлүктөрүн баалоону өткөрүүчү адистер;

➤ башталгыч класстардын педагогикасы жана методикасы боюнча билим алып жаткан студенттер, магистрлер;

➤ башталгыч класстарда кыргыз тили жана адабий окуу сабактарын окутуу боюнча илимий иш жүргүзгөн аспиранттар, изденүүчүлөр, методист-окумуштуулар ж.б.

Башталгыч класстардагы Кыргыз тили жана адабий окуу боюнча предметтик стандарт 4 бөлүмдөн туруп (предметтик стандарттын түзүмү документтин мазмунунда так чагылып турат), ал башталгыч класстарда Кыргыз тили жана окуу предметтерин өз алдынча жана өзүнүн ар биринин өзгөчөлүктөрүнө жараша окутуунун максат-милдеттерин, предметтин түзүлүш методологиясын, негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдү, алардын өз ара байланышын, мазмундук багыттарды, окуу материалдарынын бөлүнүшүн, өтмө катар тематикалык багыттарды, класстар жана баскычтар боюнча окутуудан күтүлүүчү натыйжаларды, окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегияларын, ошондой эле ресурстук камсыздоого жана кызыктыруучу окутуу чөйрөсүн түзүүгө карата талаптарды өзүнө камтыйт.

1.2. Жалпы билим берүү уюмдары үчүн ченемдик документтердин системасы

Стандарт төмөнкүдөй ченемдик укуктук актыларга негизделет:

1. Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндөгү» мыйзамы, 2003.
2. Кыргыз Республикасынын «Мамлекеттик тил жөнүндөгү» мыйзамы, 2004.
3. 2021-2040-жылдары Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү программасы, 2021.

4. «Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартын бекитүү жөнүндө», Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 22-июлундагы № 393 токтому.

5. Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды багуу» мамлекеттик билим берүү стандарты. – Б., 2020.

6. Балдарды мектепке даярдоо «Наристе» программасы (480 саат), 2015.

7. 3төн 6 жашка чейинки балдарды өнүктүрүү «Балалык» программасы, 2017.

1.3. Негизги түшүнүктөр жана терминдер

Аныктоочу (диагностикалык) баалоо – окуучунун компетенциясынын калыптанышынын улам кийинки жетишкендигин баалоонун калыптануусунун деңгээлин баштапкы аныктоо процесси.

Баа – баалоо процессинин натыйжасы, баанын сандык туюнтулушу; баалоо боюнча процесс, иш же иш-аракет, кайра байланыштын сапаттуу маалыматы.

Баа берүү – окуучулардын алардын адептик жана интеллектуалдык өнүгүүсүнө жана алар тарабынан турмуштук зарыл болгон компетенцияларга ээ болуусуна, ошондой эле бул иштин билим берүүнүн сапатын жакшыртуу максатында билим берүүнүн мамлекеттик стандарттарынын талаптарына ылайык келүүсүн аныктоо үчүн окуучулар, мугалимдер, ата-энелер менен эки жактуу байланышты жүзөгө ашырууга багытталган маалымат арттыруучу ишин өлчөө, интерпретациялоо жана талдоо процесси.

Баалоо – окуучулардын окуу жана таанып-билүү ишмердигине байкоо жүргүзүү, ошондой эле билим берүүнүн сапатын жакшыртуу максатында окуучу жөнүндө маалыматтарды баяндоо, жыйноо, каттоо жана чечмелөө процесси; окуучулардын окуу жана таанып-билүү ишмердигин байкоо, ошондой эле билим сапатын жакшыртуу максатында окуучу жөнүндөгү маалыматтарды сыпаттоо, чогултуу, каттоо жана чечмелөө процесси; окуучулардын окуу жана таанып-билүү иштерине байкоо жүргүзүү процесси, ошондой эле билим берүүнүн сапатын жакшыртуу максатында окуучу жөнүндө маалыматтарды баяндоо, жыйноо, каттоо жана түшүндүрүү.

Баа берүү системасы – жетишкендиктерди өлчөөнүн жана окутуу маселелерин диагноздоонун, эки жактуу байланышты түзүүнүн, окуучуларга, мугалимдерге, ата-энелерге, мамлекеттик жана коомдук түзүмдөргө илим берүүнүн абалы, маселелери жана жетишкендиктери жөнүндө маалымат берүүнүн негизги каражаты.

Билим берүү – инсандын, коомдун жана мамлекеттин гармониялуу өнүгүшү үчүн тарбиялоонун жана окутуунун үзгүлтүксүз, системалуу процесси, окуучу мамлекет тарабынан белгиленген билим деңгээлине жетишти деген сөз менен коштолот. Билим алуу - деп, белгилүү бир билим деңгээлиндеги окуучунун тиешелүү документ менен күбөлөндүрүлгөн жетишкендиги жана ырастоосу түшүнүлөт.

Билим берүү процесси – педагогдордун түздөн-түз катышуусу менен ар кандай түрдөгү сабактар жана окуучунун өз алдынча сабактары формасында, ошондой эле окуучулардын жана бүтүрүүчүлөрдүн сынактары, зачеттору, аттестациялоонун башка түрлөрү сыяктуу окутуунун жана тарбиялоонун уюштурулган процесси. Билим берүү программаларын ишке ашыруу билим берүү процесси аркылуу жүзөгө ашырылат.

Билим берүү натыйжасы – негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдү өздөштүрүү деңгээлинде чагылдырылган билим берүү процессинин белгилүү этабындагы окуучулардын билим жетишкендиктеринин жыйындысы.

Блумдун таксономиясы – *таксономия* – ар бир деңгээл (таксон) жогору турган таксонго карата түрдүк бөлүк, төмөн турган таксондорго карата тектик бүтүн болуп саналган, ич ара баш ийүүчүлүк түзүмү бар ишмердиктин классификацияланышы жана тутумдашуусу (системалаштырылышы). Америкалык психолог Бенджамин Блум түзгөн, мугалимдерге төмөнкү деңгээлден жогорку деңгээлге карай суроолорду коюуда жардам бере турган ой жүгүртүү көндүмдөрүнүн деңгээлдери. Ой жүгүртүү көндүмдөрүнүн Америкалык психолог Бенджамин Блум түзгөн даражалары, буга мугалимдер төмөнкү жана жогорку деңгээлдердеги суроолорду камдоого таянса болот.

Долбоордук окутуу – практикалык же теориялык маанилүү маселелерди чечүүдө жетишиле турган, окуучулардын өз алдынча жана топтук ишин талап кылган натыйжаларга багытталган мектеп окуучуларынын когнитивдик (таанып-билүү), аффективдик (эмоционалдык-баалуулук) жана жүрүм-турумдук ишмердигин уюштурууну камсыз кылуучу педагогикалык технология.

Жалпы билим берүү (окуу) программасы — предметтик стандарттын негизинде иштелип чыккан жана предметтин мазмунун окутуунун темалары, бөлүмдөрү жана мезгилдери боюнча бөлүштүрүлгөн, уюштуруу-педагогикалык шарттарды, анын ичинде болжолдуу календардык-тематикалык пландоону жана окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун формаларын жөнгө салган документ.

Жыйынтыктоочу баалоо – окуучунун окуу натыйжаларына жетишүү деңгээлин аныктоо үчүн кызмат кылат жана ал баа менен көрсөтүлөт. Суммативдик баа берүү учурдагы, аралык жана жыйынтыктоочу баа берүүдөн келип чыгат.

Индикатор/көрсөткүч – бул бир нерсенин абалын чагылдыруучу же көрсөтүүчү чен, «өлчөгүч прибор». Окуп үйрөнүүнүн натыйжаларынын көрсөткүчү (индикатору) – окуучунун жүрүм-турумунан байкалуучу, болжолдонгон натыйжага жетишилгендигин далилдөөчү конкреттүү белгилер. Баалануучу кубулуштун абалын билүү үчүн көмөк көрсөтүүчү конкреттүү мүнөздөмөлөр, сандык маалыматтар, көрсөткүчтөр, өлчөгүчтөр («Кантип, эмненин жардамы менен өлчөөлөрдү жүргүзүүгө болот?» деген суроого жооп берет).

Инсанга багытталган окутуу (ИБО) – көңүл борборунда балага болгон окутуу; И. С. Якиманскийдин аныктамасына ылайык, инсанга багытталган окутуу «окуучуну бүтүндөй билим берүү процессинин башкы каарманы катары таануу» дегенди билдирет. Бүтүндөй окуу процесси ушул негизги жобого шайкеш келтирилиши керек¹. Окуучунун субъективдүүлүгүн эске алуу менен, окуу процессинин мазмуну да, усулдары (ыкмалары) да, анан, эң башкысы, мугалим менен окуучунун мамилесинин стили да аныкталат. Окуучу окуу процессинде мугалимдин тең укуктуу өнөктөшү деп таанылат. Мында мугалим милдеттүү түрдө өздөштүрүлө турган материалды окуп үйрөнүүгө окуучуну мажбурлабай, анын өзүнчө өсүп жетилиши үчүн эң мыкты (алгылыктуу, оптималдуу) шарт түзөт.

Инсандык мамиле – педагогдун тарбиялануучуну өзүнүн өсүшү үчүн жоопкерчиликтүүлүгүн аңдап билген инсан, тарбиялык иштин субъекти катары тааныган ырааттуу мамилеси.

Интерактив (*анг.* inter – өз ара, act – иш-аракет) – кимдир бирөө менен иштешүү, аңгемелешүү, диалог жүргүзүү кырдаалы. Интерактивдүү усулдар окуучулардын мугалим

¹ И. С. Якиманская. Личностно ориентированное обучение в современной школе. – М., 1996.

менен эле эмес, өз ара да кыйла кеңири иштешүүсүнө, окуу процессинде окуучулардын топто, жупта иштешип, демилгелүү болушуна ылайыкталат. Интерактивдүү сабактарда мугалим окуу максатына жетүү үчүн окуучулардын ишмердигин багыттап гана турат.

Кайтарым байланыш – иш–аракеттер, кырдаалдар, талаш маселелер жана максатка эң жакшы жол менен жетишүүгө өбөлгө түзүүчү конкреттүү иш-аракеттер жөнүндө түшүндүрмөлөрдү (сын пикирлерди) кабарлоо жана алуу процесси; окутуу процессинде алынуучу, мугалимге окуучунун жетишүүсүн *формалдуу эмес* баалоо мүмкүндүгүн бере турган маалымат. Кайтарым байланыш окуучунун да билимдеги өз кемчиликтерин көрүшүнө жана аларды четтетилишине өбөлгө түзөт; конкреттүү аракеттер, кырдаалдар, талаш маселелер тууралуу комментарийлерди (пикирлерди) алуу процесси. Анда эң аз болгондо эки адам катышат: кайтарым байланышты берүүнү сураган жана кайтарым байланышты берген адам.

Калыптандыруучу баалоо – белгилүү бир окуу натыйжасына жетишүү процессинде окуучулардын деңгээли жөнүндө мугалимге маанилүү маалыматты берген окуу процессиндеги баа; кыйынчылык болгон жерде билим берүүнү өркүндөтүү үчүн тарбиячы жана окуучу кийинки кандай кадамдарды жасашы керектиги; мугалим тарабынан окутууну өз убагында жөнгө салуу, пландаштырууга өзгөртүүлөрдү киргизүү, усулдарды тандоо жана жалпы эле окуу процесси, кайтарым байланыш жана дифференциалдуу окутуу аркылуу окуучулардын билимин колдоо үчүн колдонулат.

Коммуникация – карым-катыш, баарлашуу, маалымат алмашуу.

Критерийлер боюнча баалоо – бул окуучулардын билим жетишкендиктери так аныкталган, биргелешип иштелип чыккан, мурда окуу процессинин бардык катышуучулары үчүн белгилүү болгон, билимдин максаттарына жана мазмунуна шайкеш келген критерийлер менен салыштырып, окуучулардын компетенттүүлүгүн калыптандырууга негизделген баа.

Компетенттүүлүк – белгилүү бир кырдаалда (окуу, жеке жана кесиптик) билимдин жана ыктын ар кандай элементтерин өз алдынча колдонууга адамдын интеграцияланган жөндөмү.

Компетенция – окуучуну (үйрөнүүчүнү) билим алууга даярдоого карата мурдатан коюлган, анын белгилүү бир чөйрөдөгү натыйжалуу үзүрлүү иши үчүн зарыл болгон социалдык талап (ченем).

Креативдүүлүк – кырдаалды ар тараптан баалоо, стандарттуу эмес чечимдерди кабыл алуу жана өзгөргөн кырдаалдарда өзүн ишенимдүү сезүү жөндөмү.

Мазмундук тилке (линия) – окуу предметинин мазмунун аныктап турган өзөктүк, тематикалык багыттар.

Мотивация/ички каалоо – (*лат. movere* – кыймылга келтирүү, түртүү): инсандын, аң-сезими менен түшүнгөн, кыймыл-аракеттерин жана жазай турган жумуштарды тандоодо негиз болгон себеп; талдоо негизинде тынымсыз жүрүп туруучу тандоо менен чечим кабыл алуу процесси; окууга болгон каалоо, иш-аракетке умтулуу; адамдын жүрүм-турумуна, багытталышына жана жигердүүлүгүнө таасир этүүчү жагдайлардын, анын муктаждыктарынын, умтулууларынын жыйындысы.

Натыйжалар (билим берүүдөгү) – билим алуучулардын инсандык, жарандык жана кесиптик жактан өзүн өзү аныктоосун ишке ашыруу үчүн зарыл жана жетиштүү болгон жекече компетенттүүлүктөрүнүн топтому.

Негизги компетенттүүлүктөр – социалдык, мамлекеттик, кесиптик тапшырыкка ылайык аныкталган, окуу предметтеринин базасында жүзөгө ашырылган жана окуучунун социалдык тажрыйбасына негизделген көп функциялуулукка ээ болгон жана предметтен жогору турган билим берүүнүн өлчөнүүчү натыйжасы.

Окуучулардын жетишкендиктери – окуучулардын белгилүү бир убакыттагы көрсөткүчтөрүн салыштырмалуу сандык анализдин жылышы; башталгыч мектепти бүтүрүүчүлөрүнүн сандык жана сапаттык маалыматтарынын жакшы жакка өзгөрүүсүнүн динамикасы.

Окутуу технологиясы – билим берүүнүн максаттарына жана натыйжаларына жетишүүгө жана өлчөөгө багытталган окуу процессин уюштуруунун ыкмаларынын жана методдорунун системасы.

Өз ара баалоо – окуучулар өздөрүнүн биргелешкен ишмердигин талдап, бирин-бири баалашат.

Өзүн-өзү баалоо – бул өзүнүн күчтүү жана начар жактары, мүмкүнчүлүктөрү жана кемчиликтери жөнүндө маалымат чогултууга багытталган процесс; инсандын өзүн-өзү баалоосу, өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн, сапаттарын жана адамдардын арасындагы ордун; инсандын кыймыл-аракетинин бирден бир күчтүү регулятору. Башкалардын арасында өзүн, өз мүмкүнчүлүктөрүн, сапаттарын, өзүнүн ордун баалоо.

Предметтик стандарт – окуу предметинин алкагында окуучулардын жетишкендиктерин, аларга жетүү жана аларды баалоо ыкмаларын жөнгө салган документ.

Предметтик компетенттүүлүк – билим берүү натыйжаларынын жыйындысы түрүндө айрым предметтердин материалында аныкталуучу компетенттүүлүк.

Сынчыл (критикалык) ойлом – маалыматтардын агымын туура тандай алат, себеп-натыйжа байланыштарын көрө алат, керексиздерин алып салып, жыйынтык жасай алат.

Туташ эмес текст – маалымат сөз менен гана берилбеген текст. Текстте бир нече маалымат булагы болот, окуучулар алар менен иштешет. Туташ эмес тексттерде таблицалар, графикалар, схемалар, таяныч конспектилер, окуу китептердеги иллюстрациялар, транспорт кыймылынын расписаниеси, сайттардын карталары, көрсөтмөлөр ж.б. кирет.

Туташ текст – формулалар, таблицалар, баш темалар, иллюстрациялар жок текст. Алар түрдүү жанрдагы жана түрдөгү тексттер, анын ичинде аңгемелер, ырлар, макалалар, мектеп дил баяндары.

Функционалдык сабаттуулук – окуу процессинде билимдерди, билгичтик жана көндүмдөрдү адамдын ишмердүүлүгүнүн, баарлашуунун жана коомдук мамилелердин ар кандай чөйрөлөрүндө практикалык жана турмуштук маселелердин кеңири чечүү үчүн колдоно билүү.

2-БӨЛҮМ ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ

2.1. Окутуунун максаттары жана милдеттери

Кыргыз тили Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили болуп саналат. Кыргыз тили милдеттүү предмет катары Кыргыз тили бардык жалпы билим берүүчү, орто кесиптик жана жогорку окуу жайларында окулат. Мамлекеттик тилди билүү орто мектепти аяктаган адамга өз өлкөсүнүн ийгиликтүү жана активдүү жараны болууга мүмкүндүк берет.

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтерин окуп-үйрөнүү башталгыч класстын окуучуларынын функционалдык сабаттуулугун, коммуникативдик жана окурмандык компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга багытталган. Булар окуу процессинин негизи, окуучулардын сабаттуулугун, ой жүгүртүүсүн, фантазиясын, интеллектуалдык жана чыгармачылык жөндөмдөрүн өнүктүрүүнүн каражаты болуп саналат жана инсанды ар тараптуу тарбиялоого, социалдаштырууга кызмат кылат. Гендердик теңчиликти, баланын укуктарын сактоо, социалдык инклюзия менен басмырлоону эске алуу зарылдыгы бар. Текстти талдоо, системалаштыруу, кайра иштеп чыгуу, окуу ылдамдыгына жетишүү ж.б.

талаптар башталгыч класстарда окуу жана түшүнүү көндүмдөрүн өнүктүрүүнү кайра кароону талап кылат. Таанып-билүүнүн жана баарлашуунун куралы катары окуучулардын эне тилин окуп-үйрөнүүсү жана окуу компетенцияларына ээ болуусу башталгыч класстардын башка предметтерин окутуунун эффективдүүлүгүн камсыздайт.

Предметтерди окутуунун максаты – тил системасынын негизги элементтерин өздөштүрүү жана тексттин бардык түрлөрүн аң-сезимдүү окуп/угуп кабыл алуу аркылуу окуучулардын кеп ишмердигинин бардык түрлөрүн өнүктүрүү.

Милдеттери:

Таанып-билүүчүлүк:

- бул стандартта аныкталган кептик, тилдик жана адабий түшүнүктөрдү жана эрежелерди өздөштүрүүнү камсыз кылуу;
- тилдин жана адабий чыгармалардын кубулуштарын жеке талдоо көндүмдөрүн калыптандыруу;
- кептин ар кандай түрлөрүнүн өзгөчөлүктөрүн жана баарлашуу жагдайын эске алуу менен карым-катыштын (диалог, оозеки монологдук кептер, жазуу тексттери) максаттарын, милдеттерин, каражаттарын жана шарттарын колдоно билүү жөндөмүн өнүктүрүү.

Жүрүм-турумдук:

- кеп, тил жана адабият тууралуу билимдерди карым-катыштын түрдүү окуу жана окуудан сырткаркы кырдаалдарында колдонуу, ошондой эле бул стандартта аныкталган түрдүү типтеги жана жанрдагы маалыматтар/тексттер менен иштөө үчүн шарт түзүү;
- адабий окуудан окуучулардын үн чыгарып жана ичинен туура, тез, аң-сезимдүү, көркөм окуу көндүмдөрүнө, көркөм, илимий-популярдуу, туташ жана туташ эмес тексттерди окуп түшүнүү жана өзгөртүүнүн жөнөкөй ыкмаларына ээ болуусун камсыздоо;
- кызыккан адабиятын өз алдынча тандоо; кошумча маалыматтарды алуу жана түшүнүү үчүн маалымдама адабияттарды колдонуу билгичтигин калыптандыруу.

Баалуулук:

- окуучуларды бул стандартта белгиленген түрдүү стилдеги жана жанрдагы адабиятты кабыл алуу маданиятына жана окуганы/укканы боюнча оозеки да, жазуу түрүндө да өзүнүн пикирин билдирүү маданиятына үйрөтүү;
- көркөм тексттин каражаттары менен окуучулардын адептик тажрыйбасынын баюусуна; жакшы жана жаман тууралуу, Кыргыз Республикасындагы жана башка өлкөлөрдөгү элдердин маданиятын сыйлоо түшүнүгүнүн калыптануусуна шарт түзүү.

2.2. Предметти түзүүнүн методологиясы

Башталгыч класстардагы Кыргыз тил жана адабий окуу предметтери сабат ачуу, кеп өстүрүү, кыргыз тили жана адабий окуу курстарынан турат. Сабат ачуу жана кеп өстүрүү Алиппе окуу китеби аркылуу, негизинен, 1-класста ишке ашып, андан кийин 2-3-4-5-класстарда кыргыз тили жана адабий окуу китептери аркылуу өркүндөтүлүү менен, эки башка сабак окутулат. Бирок бул сабат ачуу, кыргыз тили жана окуу сабактары бири-бири менен тыгыз карым-катнашта болуп, алар кеп өстүрүүгө кызмат кылат. Кыргыз тили кенже курактагы баланын кебин өстүрүүнүн грамматикалык аспектилерин камтыса, адабий окуу анын көркөмдүк-адабий, эстетикалык-чыгармачылык багытын күчөтөт.

1-класста окутуунун мазмуну эки этапка бөлүнөт, биринчи этабы биринчи жарым жылдыкты камтыйт жана ал «Алиппеге чейинки мезгил» деп аталуу менен, **сөз өстүрүү** иштери жүрөт. Анда предметтик – тематикалык, сюжеттик сүрөттөр аркылуу кебин өстүрүү, сөздүк корун байытуу иштери аткарылат, байланыштуу сүйлөөгө машыктырылат, окуучулар тыбыштар катышкан буюмдарды жана нерселерди эне тилинде атап айтып, алардын маанилик-мазмундук байланышын үйрөнүшөт; жазуу дептеринде кол булчуңдарын бекемдөөчү эң жөнөкөй чиймелер (кош чийме, чарчы чийме, буюмдардын элесин берген жазууларга) кол көндүрүү иштери аткарылат.

Экинчи этабы экинчи жарым жылдыкта жүрөт да, ал «Алиппе мезгили» т.а сабат ачуу деп мүнөздөлөт. Анда окуучулар кыргыз тилинин тыбыштык түзүлүшү боюнча фонематикалык угуусу калыптанат, тыбыштардын тамга түрүндө жазылышын билишет, тамгаларды кураштырып, адегенде, муун, андан соң сөз түрүндө окуп, аларды сүйлөп берүү менен сөз өстүрүү иштери улантылат. Тамгалар жана тыбыштар катышкан буюм жана нерселердин сүрөттөрүн боёп, алардын аттары менен түстөрүн сүйлөп берип, сөз байлыгы өсөт. Натыйжада, алфавиттеги тамгаларды басма түрүндө жазып жетишишет.

Бул иш-аракеттер эң жөнөкөй “Алиппе” окуу китеби, жазууга үйрөтүүгө кол көндүрүүчү Жазуу дептери, Боёмо дептери жана Муундап окууга үйрөтүүчү колдонмо окуу куралы менен жүзөгө ашат.

2-класста окуучунун фонетикалык кабылдоосун улантып бекемдөө, сабаттуулугун өркүндөтүү жана сөз байлыгын арттыруу аркылуу байланыштуу кебин өнүктүрүү иши - эң жөнөкөй Кыргыз тили жана адабий окуу китептери менен жүзөгө ашат. Кыргыз тили китебинде кыргыз алфавитин бекемдеп өздөштүрүү аркылуу каллиграфиялык сабаттуулугу системалуу жана биргеликте жүрөт. Ал кезде окуучулардын сүйлөө жана жазуу маданиятына айрыкча маани берилет, т.а. окуучулар кыргызча муунду, сөздү жана сүйлөмдөрдү, бара-бара чакан текстти туура окуу жана туура сүйлөө менен жазууга, эне тилинде так, таза окуп-жазууга, логикалуу сүйлөм түзүп сүйлөөгө басым коюлат. Сүрөт менен иштеп, сүйлөм түзүп айта алууга, окуганынын мазмунун кайра айтып берүүгө жетишет. Кыргызча кеп этикетине машыгышат.

Эң жөнөкөй адабий окуу сабагында окуучулар кыргыздын улуттук балдар адабиятынын эң мыкты үлгүлөрүн чакан текст түрүндө, кенже жанрлардагы чыгармаларды, жөнөкөй публицистикалык маанайдагы тексттерди сабаттуу окууга, окуу техникасына машыгышат, окуганын түшүнүп, мазмунун айтып берүүгө, аларга баа бере алууга, окуянын каарманы менен байланыштырып логикалуу сүйлөп берүүгө үйрөнүшөт. “Окуу керемет” долбоорунун эң мыкты механизмдери аркылуу окуучулар түрдүү стилдеги (көркөм, публицистикалык) тексттер боюнча маалыматтарды түшүнүп, сүйлөп берүүгө жатыгат. Окуу жана түшүнүү ыкмасы кеңири колдонулат, сөздүн, сүйлөмдүн тексттеги маанисин, чакан окуяны, жалпы мазмунун билишет.

3-5-класстарда Кыргыз тилин окутуунун жетектөөчү компоненти ишмердиктин ыкмалары болсо, адабий окуунун жетектөөчү компоненти эмоциялуу-баалуулук мамилелеринин тажрыйбасы жана дүйнөнү образдуу кабылдоого үйрөнүү болуп саналат. Кыргыз тили жана адабий окуу сабактары аталган компоненттеринин биримдигинен турат.

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтеринин ички компоненттери жана функциялары. Башталгыч билим берүүнүн Мамлекеттик стандартында белгиленген Кыргыз тили жана адабий окуу предмети мектепте эки бөлүктө окуп-үйрөтүлөт, тактап айтканда, ички логикалык эки компоненттен туруу менен, кыргыз тили жана адабий окуу болуп бөлүнүп окутулат. Бул тууралуу Базистик окуу планынын кириш сөзүндөгү түшүнүк катта көрсөтүлөт.

Кыргыз тили жана адабий окуу китеби окуучулардын эне тилиндеги сабаттуулугун түптөп, калыптандырып жана өнүктүрүүгө кызмат кылат, мисалы, 1-класста:

- кыргыз тилиндеги тыбыштарга карата окуучулардын фонематикалык кабыл алуусу калыптанат;
- тыбыштарды туура айтып, артикуляциялык сабаттуулукка үйрөнүшөт;
- тыбыштын тамга менен белгиленишин үйрөнөт жана тамганын атын, аталышын, окулушун ажыратып билет;
- тыбыштардан муун түзүлөрүн, муундардан сөздөр кураларын билишет жана сөздөрдө канча муун болсо жана ички музыкалуулугуна жараша муундарга ажырай турганын оозеки айтып машыгышат;
- тамгаларды «Алиппеден» басма түрүндө жазып үйрөнүшөт жана тамгалар жөнөкөй түзүлүштөн татаал түзүлүшкө карата, ошону менен бирге, сөз түзүү принцибине ылайык жайгаштырылат;

- сүрөттөр менен иштөө аркылуу сөз түзүп, аларды муунга ажыратып, сүрөттөргө карап чакан сүйлөм түзүүгө үйрөнөт;

- сабат ачуу иши үч бөлүккө бөлүнөт, т.а. «Алиппеге» чейинки, «Алиппе» мезгили жана «Алиппеден» кийинки деп аталуу менен, адегенде, тематикалык, предметтик – сюжеттик сүрөттөр менен сүйлөө машыгуучу оозеки курс түрүндө башталып,

«Алиппеден» улантылат, андан соң, чакан окуу жана сөз өстүрүү иши менен 1-класстын окуу материалы жыйынтыкталат.

2- класстан тартып, Кыргыз тили жана адабий окуу предмети эки бөлүктө, эки бөлүктөн турган окуу китептеринен (Кыргыз тили, Адабий окуу) үйрөнүлөт жана окуучулар төмөндөгүдөй көндүмдөргө ээ болушат.

Кыргыз тили сабактарынан:

- окуучулардын алфавит боюнча түшүнүгү, каллиграфиялык сабаттуулугу артат, таза, туура жазуу көндүмдөрүнө ээ болот;

- сөздүн лексикалык жана кептеги маанисин билишет, сүйлөм түзүүгө, андан текст түзүүгө машыгышат;

- орфографиялык-пунктуациялык сабаттуулугу калыптанат;

- 4-класстан тартып сөз түркүмдөрү тууралуу алгакы маалымат алып, 5-класста негизги сөз түркүмдөрүн ырааттуу үйрөнүшөт;

- 5-класста текст тууралуу, анын темасы, идеясы, түзүлүшү, тилдик каражаттары, стилдери, андагы кептин түрлөрү тууралуу билимдерге жана көндүмдөргө ээ болушат;

- кыргыз тилинин тилдик түзүлүшүн сабатуу үйрөнөт жана тилдик компетенттүүлүгү калыптанат;

Ал эми Адабий окуу китебинен төмөндөгүдөй көндүмдөр жана компетенттүүлүктөр калыптанат:

- 2-класстан тартып чакан адабий чыгармаларды окуп-үйрөнүү менен, адабий чыгарманын идеялык маани-маңызын үйрөнөт;

- адабий чыгарманын педагогикалык маани-маңызын билишет, тарбиялык таасир алышат;

- 3-класстан тартып адабий чыгарманын каармандарын талдап үйрөнүшөт, ал аркылуу турмуштагы жаман менен жакшыны ажыратышат;

- 4-класста адабий жанрлар катары, ыр, аңгеме, жомок, тамсил деген эмне экенин билишет жана адабий чыгармачыл шык-жөндөмүн ойготот;

- окуучунун окуу техникасы, көркөм, сезимдүү, образдуу жана түшүндүрүп окуу жөндөмү бекемделет;

- 5-класстан тартып окуучунун окурмандык табити, маданияты, окурмандык ой жүгүртүүсү калыптанат;

- адабий чыгармадагы сөздүн таасирин, күчүн, образдуулугун, маани-маңызын билишет жана сөз байлыгы, байланыштуу кеби, кебинин маданияты бекемделет;

- окуучулардын көркөм – эстетикалык керектөөсү түптөлөт, өз алдынча чыгарма жазуу сезим-туюму өркүндөйт.

Демек, мына ушундай иш-аракеттерден улам, башталгыч класстарда Кыргыз тили жана адабий окуу предметтерин окутуу – окуу материалдарын теориялык жактан үйрөнүү менен практикалык жактан сүйлөө, жазуу, ой жүгүртүү көндүмдөрүн калыптандыруунун ортосундагы оптималдуу тең салмактуулукту камсыз кылууга негизделген.

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтерин окутуудагы маанилүү милдеттердин бири – окуучулардын кеп ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүн өздөштүрүүсү жана аларды түрдүү чөйрөдө туура колдоно билүүсү. Эне тилди окуп-үйрөнүү процессинде окуучулар оозеки жана жазуу жүзүндө (анын ичинде МКТ каражаттарын колдонуу менен) чыгармачылыгын көрсөтүү мүмкүнчүлүктөрүнө ээ болушат, тилди окуу тапшырмаларын аткаруу үчүн түрдүү булактардан керектүү маалыматты табуу максатында колдонууга үйрөнүшөт.

Мындан тышкары, аталган предметтерди өздөштүрүү окуучунун оозеки жана жазуу кебинин сабаттуулугунун калыптанышын, эне тилинин башка предметтер менен байланышын

камсыз кылууну жана ар кандай функционалдык типтеги тексттерди колдонууну камсыз кылышы керек. Демек, аталган класстарда эне тилин окутууда көңүл өзгөчө окуу сабаттуулугун жогорулатууга багытталган компетенцияларды калыптандырууга, ошондой эле көркөм текстти мазмундуу кабыл алуу жөндөмүнө жана да чыгармада окуучулардын жаш курак, гендердик теңчилик, инклюзия жана этномаданий өзгөчөлүктөрүнө өзгөчө көңүл бурулууга тийиш.

Кыргыз тили жана окуу предметтеринин айырмалоочу өзгөчөлүгү коммуникативдик жана когнитивдик негиз болуп саналат, ал окутууда системалык-активдүүлүк ыкмасын ишке ашырууну камсыз кылат.

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтерин окутуу окутуунун жалпы дидактикалык принциптерине негизделет (илимийлүүлүк, ырааттуулук, уланмалуулук, жеткиликтүүлүк, көрсөтмөлүүлүк ж.б.), ошондой эле предметтердин өздөштүрүлүшүнүн мыйзамдарынан келип чыккан белгилүү бир методикалык (предметтик) принциптер да эске алынат (коммуникативдик, когнитивдик, инсанга багытталган окутуу, этномаданият таануу ж.б.).

Коммуникативдик принцип төмөнкүлөрдү камтыйт:

- кыргыз тили предметинен тилдин негизги функциясын түшүнүү жана ишке ашыруу;
- сүйлөшүү тематикаларында жана кырдаалдарында, кеп ишмердүүлүгүнүн бардык түрлөрүндө (окуу, угуу, сүйлөө, жазуу) багытты туура алуу көндүмүн өнүктүрүү (баарлашуучулар менен сүйлөшүүнүн максатын жана натыйжасын түшүнүү, сүйлөшүү кырдаалына жараша өзүнүн кебин көзөмөлдөө жана оңдоп-түзөө);
- ар түрдүү сүйлөшүү системалары менен таанышуу (оозеки, жазуу);
- сүйлөшүү ишмердүүлүгүнүн натыйжасы катары текст жөнүндө түшүнүгүн калыптандыруу;
- окуучулардын ар кандай стилдеги тексттерди түзүүгө болгон каалоосун (муктаждыгын) өнүктүрүү: ишкердик (кат, кулактандыруу, жарыя ж.б.), көркөм (аңгеме, ыр, жомок ж.б.), илимий-таанып-билүүчүлүк мүмкүнчүлүктөрүн арттыруу;
- башкаларды урматтоого, өз ара түшүнүүчүлүккө жана биргелешкен иш-аракеттердин зарылдыгына негизделген сүйлөө этикетинин формаларын жана руханий-адеп-ахлактык стилди колдонуу менен билим берүүчү (ишкердик) байланышты уюштуруу (мугалим менен балдардын ортосундагы жана балдардын бири-бири менен болгон баарлашуусу).

Таанып-билүү (когнитивдик) принциби төмөнкүлөрдү сунуштайт:

- сөз аркылуу тилди адамдын таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн эң маанилүү куралы жана дүйнөнү таануу каражаты катары өздөштүрүү;
- предметтин эң маанилүү түшүнүктөрүн **баскычтар** (окуучунун фонематикалык кабыл алуусун бекемдөө, каллиграфиялык сабаттуулугун калыптандыруу, орфографиялык-пунктуациялык жана стилдик көндүмдөрүн өркүндөтүү, текст талдоо жана текст түзүү аркылуу байланыштуу кебин жана кеп маданиятын өнүктүрүү) боюнча өздөштүрүү;
- эне тилин окутуунун мазмунунун бүтүндүгүн камсыздоочу “маданият”, “адеп” сөздөрүн түшүнүү;
- ой жүгүртүү иш-аракеттеринин түзүмүндө (салыштыруу, классификациялоо, системалаштыруу жана жалпылоо) жана жалпы таанып-билүү процессинде анализдөө жана синтездөө процесстерин өздөштүрүү;
- сөздү татаал лингвистикалык (тилдик) белги катары кароо, эне тилинин тилдик системасы тууралуу маалымат алуу.

Окуунун жана чыгармачылык ишмердүүлүктүн инсанга багытталган принциби төмөнкүлөрдү камтыйт:

- Адабий окуудан окуучунун окууга жана окуу аркылуу билим алууга болгон каалоосун ойготуу; маданий-тарыхый баалуулук жана жаңы билимдин булагы катары китепти элестетүүсүнүн, кабылдоосунун калыптанышы;
- окуучуларда жүрүм-турумдун, достору жана чоң кишилер менен баарлашуусунун руханий, адеп-ахлактык негизин камсыз кылган негизги баалуулуктар менен тааныштыруу жана кабылдоо;

- эне тилинде сабаттуу жазууга жана сүйлөөгө жатыгуу жана көркөм чыгарма менен иштөө процессинде инсандын чыгармачылык менен өзүн-өзүн таанытуусу;

Текстке негизделген окутуу принциби коммуникативдик маселелерди байланышуу шартында чечүү «сүйлөө кырдаалын» жана «сүйлөө жанрын» гана эмес, «текст» түшүнүгүн да карайт. Окуучу Адабий окуу китебинен төмөнкүлөрдү көрсөтө алууга тийиш:

- текстти кабыл алуу, аны сабаттуу жаза билүү жөндөмдүүлүгү;
- түшүнүү жана ой жүгүртүү жөндөмдүүлүгү;
- текстти талдоо, түшүндүрүү жана өркүндөтүү жөндөмдүүлүгү;
- өзүнүн чакан тексттин түзө билүү жөндөмдүүлүгү;
- тексттин негизинде жаткан логикалык – тематикалык байланыштын планын таба билүү.

Текстке негизделген окутуу принциби текстке багытталган мамилени жүзөгө ашырууну талап кылат. Ал төмөнкү багыттарда ишке ашырылат:

- текст тилди көп функциялуу кубулуш катары таануунун каражаты болуп саналат;
- текст элдин маданияты менен таанышуунун эң маанилүү каражаты болуп саналат;
- эне тилди окуп-үйрөнүү тилдин бирдиги катары тексттин негизинде жүргүзүлөт;
- анын негизинде грамматикалык категорияларды, лингвистикалык кубулуштарды таануу ишке ашат, тилдик түшүнүктөрдүн системасы калыптанат;

- текст тил системасын колдонуунун жыйынтыгы, кептик чыгарма катары эсептелинет. Анын негизинде тилди изилдөө жүргүзүлөт, тилдин кызматынын мыйзамдары өздөштүрүлөт;

- текст тилдин оозеки жана жазуу формасын өздөштүрүүнүн, кептин бардык түрүндө (окуу, түшүнүү, сүйлөө, жазуу) кеп ишмердүүлүгүн өздөштүрүүнүн негизги каражаты катары иштейт. Анын негизинде коммуникативдик компетенттүүлүк калыптанат;

- текст реалдуу баарлашууну ишке ашыруучу кырдаалды түзүүнүн каражаты катары эсептелинет.

Ушул принциптин негизинде Кыргыз тили жана адабий окуу предметтерин окуп-үйрөнүү ишмердүүлүк мамилени ишке ашыруу үчүн реалдуу шарттарды түзөт, аны менен бирге предметтин мазмуну «окуучуда» ачылат, ал үчүн жеткиликтүү жана кызыктуу болот.

Этномаданияттаануу принциби – тил улуттун өзгөчөлүгүн, өз алдынчалуулугун таануунун каражаты, андыктан, нагыз улуттук түшүнүктөрдү, нарктарды, салттарды, улуттук буюмдарды, кийимдерди, тамак-аштар менен курал-жарактарды эне тили аркылуу таануу (боз үй, калпак, элчек, кымыз, эжигей, түндүк, бешик ж.б.), аны түшүнүү, кебинде колдонуу, тексттер аркылуу талдап үйрөнүү, турмуштагы этномаданий кырдаалдарга, окуяларга, иш - чараларга аралашуу, таанып-билүүсүн дагы да терендетүү.

Бул принциптерди ишке ашыруу окуучулардын негизги жана предметтик компетенцияларын калыптандыруу үчүн эң толук инструменталдык базаны түзүүгө мүмкүндүк берет.

2.3. Предметтик компетенттүүлүктөр

Окутуунун практикалык негизин компетенттүүлүк мамиле аныктайт, аны ишке ашыруу башталгыч мектептин окуучуларында негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдү өз ара байланышта калыптандырууга багытталат.

Кыргыз тили жана адабий окуу сабактарында төмөндөгү предметтик компетенттүүлүктөр калыптандырууга тийиш. Алар башталгыч билим берүүнүн өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен төмөнкүчө аныкталды:

Кыргыз тили сабактарында:

Тилдик компетенттүүлүк (ПК1):

- эне тилинде сабатын ачуу, сөз байлыгын арттыруу, кыргыз алфавитин билүү, анын тыбыштык курамы тууралуу маалыматтуу болуу, фонематикалык кабыл алуусун бекемдөө;

- орфографиялык-пунктуациялык сабаттуулукка жетишүү, кеп ишмердигинин бардык түрлөрүндө жазуу жана оозеки түрдө көндүмдөргө ээ болуу;

- текст тууралуу, кептин түрлөрү менен стилдери тууралуу маалыматтуу болуу, эне тилинде таза, так, туура сүйлөп, жаза билүүгө жатыгуу;
- эне тилинин тилдик системасы жөнүндө түшүнүк алуу, сөз түркүмдөрү менен таанышуу жана сөз маанилерин билүү, кебинде колдонууга машыгуу.

Кептик компетенттүүлүк (ПК2):

- эне тилинде таза, так, туура сүйлөөгө жатыгуу;
- эне тилинде пикирин жазып, оозеки түрүндө билдире алуу, маалыматтарды, каттарды жазып, оюн текст түрүнө сабаттуу, байланыштуу жаза алуу;
- сүрөт менен берилген таяныч сөздөр менен текст түзүп, аларды презентациялай алууга жетишүү;
- берилген тааныш темаларга карата оозеки жана жазуу түрүндө чакан текст түзүп класста түшүндүрүү;
- эне тилинде кеп этикетине ээ болуу, сылык таанышып, сылык учурашып, бир нерсени сылык сурап алуу, кечирим суроо, уруксат суроо, натыйжада адептүү баарлашууга үйрөнүү.

Этномаданий компетенттүүлүк (ПК3) – окуучулардын өз эне тилинин улуттук лексикалык каражаттарын өздөштүрүү, сөз маанисин билүү, түшүнүү, аны сүйлөө процессинде туура, так, орундуу колдоно алуу, эне тилинде өз элинин маданиятын, үрп-адатын, нарк-насилин, улуттук буюмдарын, кийимдерин, ж.б. так, туура атай билүүнү камтыйт.

Адабий окуу сабактарында:

Окурмандык компетенттүүлүк (ПК1) – бул үн чыгарып жана ичинен туура жана шар окуу, көркөм, илимий-популярдуу жана окуу тексттерин талдоонун жана өзгөртүүнүн элементардык ыкмаларын өздөштүрүү, окуудагы артыкчылык бергендерин билдирүү, окуганынын/укканынын мазмунун түшүнүү үчүн түрдүү булактарды колдонуу, кошумча маалыматтарды алуу жана дүйнө таанымын кеңейтүү жөндөмү.

Баалуулук-дүйнө таанымдык компетенттүүлүк (ПК2) – бул башталгыч мектептин бүтүрүүчүсүнүн кеп ишмердигинин бардык түрлөрүн аң-сезимдүү өздөштүрүү, окуган/уккан кепти түшүнүү, карым-катыштын ар кандай кырдаалында кептик, кептик эмес (мимика, кыймылдар) жана интонациялык каражаттарын колдонуу менен кеп маданиятын сактоо, сөз байлыгын өркүндөтүү жөндөмү. Текст тууралуу түшүнүктөрүн бекемдөө. Эң жөнөкөй адабий, публицистикалык жана илимий багыттагы тексттер менен иштей алуу, адабий тексттер, жанрлар тууралуу билүү, аңгеме, ыр, жомок жанрларын айырмалай билүү жана алар менен иштей алуу. Булар аркылуу баштапкы адабий билимге ээ болуу.

Чыгармачылык компетенттүүлүк (ПК3) – бул компетенттүүлүктө социомаданий баалуулук эске алынат. Социомаданий баалуулукта башталгыч мектептин бүтүрүүчүсү тилдин улуттук-маданий өзгөчөлүгүн эске алуу менен, кептик этикетке ылайык баарлашат, тилдин көп түрдүүлүгүн туура жана урматтоо менен кабыл алат, көп маданияттуу дүйнөдө натыйжалуу өз ара аракеттенет. Социомаданий баалуулук кептик, тилдик жана окурмандык компетенттүүлүк менен тыгыз өз ара карым-катышта калыптанат.

Компетенттүүлүктөрдүн калыптануу деңгээли билим берүү натыйжалары менен аныкталат.

2.4. Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн байланышы

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтеринин предметтик компетенттүүлүгү негизги компетенттүүлүктүн уюткусу болуп саналат да, окуучуларды анын мазмуну интерактивдүү методдорду колдонуп окутуу менен алардын коммуникативдик иш-аракетин сүйлөө карым-катнашын үзгүлтүксүз байланыштыруу процесин уюштуруу, үлгү тексттерин активдүү окуп билүү менен бирге ар түрдүү жанрда, тематикада өз тексттерин түзүү аркылуу калыптанат.

Негизги компетенттүүлүктөр. Кыргыз тили жана адабий окуу сабактарында калыптануучу негизги компетенттүүлүктөр катары булар эсептелинет:

1. Маалыматтык компетенттүүлүк – окуучулардын өз эне тилинде өз алдынча маалымат алуу, издөө, талдоо, тан дап алуу, иштеп чыгуу, жүйөлүү тыянактарды түзүү, анын ишенимдүүлүгүн баалоо, сынчыл ой жүгүртүү жана өз ишин пландаштыруу жана ишке ашыруу боюнча негиздүү чечимдерди кабыл алуу, көз карашын бекемдөө, анын ичинде маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуу жөндөмү.

2. Социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүк – өз умтулууларын башка адамдардын жана социалдык топтордун кызыкчылыктары менен эне тилинде жазуу жана оозеки түрүндө сабаттуу, маданияттуу негизде байланыштырууга даярдык, өз көз карашын позициялардын ар түрдүүлүгүн таануунун жана башка адамдардын (диний, этникалык, кесиптик, инсандык) баалуулуктарын урматтоонун негизинде коргоп калууга; көйгөйлөрдү чечүү үчүн керектүү маалыматтарды алуу, аны оозеки жана жазуу жүзүндө берүү, диалог куруу мүмкүнчүлүгү; баарлашууда эмоционалдык интеллектти колдоно жана өркүндөтө билүү.

3. Өзүн өзү таануу жана көйгөйлөрдү чечүү компетенттүүлүгү – маалыматта, окуу жана турмуштук жагдайларда карама-каршылыктарды табууга жана ар кандай ыкмаларды эне тилинде пайдалануу менен аларды өз алдынча же башка адамдар менен өз ара аракеттенүү менен чечүүгө, ошондой эле эне тилинде турмуштук ар кандай көрүнүштөрдө, кырдаалдарда сабаттуулук менен чечимдерди кабыл алууга болгон даярдыгы.

Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн өз ара байланыш таблицасы

1-таблица

Негизги компетенттүүлүктөр Маалыматтык (НК1)	Кыргыз тили сабагында калыптануучу предметтик компетенттүүлүктөр			Адабий окуу сабагында калыптануучу предметтик компетенттүүлүктөр		
	Тилдик (ПК1)	Кептик (ПК2)	Этномаданий компетенттүүлүк (ПК3)	Окурмандык (ПК1)	Баалуулук-дүйнө таанымдык компетенттүүлүк (ПК2)	Чыгармачылык компетенттүүлүк (ПК3)
- тест, өз алдынча изденүүсү, тандап алуусу, маалыматты кайра иштеп чыгуу; - аргументтүү жыйынтыкты чыгарууну калыптандыруу; - маалыматтын тактыгын баалоо; - өз иш-аракетин пландаштырып ишке ашырууда	- адабий тилдин нормасына ылайык окулган тил каражаттарын табуу, анализдөө, ошондой эле ИКТны колдонуу; - тандалган жазуу эрежелери менен тыныш белгилерди далилдөө;	- коммуникативдик максатка ылайык баарлашуунун ар түрдүү кырдаалында кептик жана кептик эмес каражаттар менен интонация каражаттарынын бардыгын, этикет сөздөрүн	- кыргыз тили окуучунун эне тили экендиги тууралуу билүү; - эне тилин билүү, эне тилинде таза сүйөө, аны сүйүү тууралуу билүү; - улуттук лексикалык каражаттардын	- окуган же уккан материалдарды түшүнүү үчүн ар түрдүү булактарды издеп, анализдеп тандоо; - окулган же уккан текст боюнча өз оюн айта билүү жана ИКТны колдонуу;	- окуган/уккан кепти түшүнүү; - карым-катыштын ар кандай кырдаалында кептик, кептик эмес (мимика, кыймылдар) жана интонациялык каражаттарын колдонуу менен кеп маданиятын сактоо, сөз байлыгын өркүндөтүү; - текст тууралуу	- текстке карата өз алдынча суроолорду түзүү; - тексттен алган маалыматын кайра иштеп чыгуу жана ал тууралуу сүйлөп берүү; - берилген суроолорго тексттин окуяларын байланыштыруу менен жооп берүү; - чыгарманын окуясын чыгармачылык

сынчыл ой-жүгүртүп, туура жыйынтык чыгара алуусу, ошону менен бирге коммуникациялык технологияны колдоно билүү.	- алдын ала иштелип чыккан план боюнча өзүнүн жазган (эссе, дил баян) түзүү, экинчи иретте баяндаманын тексттерин түзө билүү.	жана фразаларды туура тандап алуу, колдоно билүү; - окутуунун кептик кырдаалдарынын чегинде өз оюн тууралап, далилдүү айта билүү; - белгилүү кептик кырдаалга карата коммуникативдик максатты пландаштыруу жана ишке ашыруу, ошондой эле ИКТны колдоно билүү.	(калпак, элечек, түндүк, кымыз, боз үй, бешик ж.б.) маанилерин билүү, түшүнүү.	- илимий популярдуу, адабий жана көркөм тексттерди анализдөөчү элементардык ыкмаларды билүү; -китеп менен иштөөдө билгичтикти жана көндүмдөрдү колдонуу.	түшүнүктөргө ээ болуу - адабий тектер, жанрлар тууралуу билүү, аңгеме, ыр, жомок жанрларын айырмалай билүү жана алар менен иштей алуу.	менен өз сөзү аркылуу сүйлөп берүү.

Социалдык-коммуникативдик (НК2)	Кыргыз тили сабагында калыптануучу предметтик компетенттүүлүктөр			Адабий окуу сабагында калыптануучу предметтик компетенттүүлүктөр		
	Тилдик (ПК1)	Кептик (ПК2)	Этномаданий компетенттүүлүк (ПК3)	Окурмандык (ПК1)	Баалуулук-дүйнө таанымдык компетенттүүлүк (ПК2)	Чыгармачылык компетенттүүлүк (ПК3)
- өз ой-максаттарын башкалардын кызыкчылыктары менен дал келүүсүнө даяр болуусу; - көп маданияттуу дүйнөдө эффективдүү карым-катнашка үйрөнүү; - башкалардын (диний, этникалык, гендердик) баалуулуктарынын сыйлоо аркылуу өз оюн так билдирүү; - диалог түзө алуу, аны оозеки жана жазуу формаларында колдоно билүү; - баарлашууда	- коммуникативдик максаттарды жана ага ылайык окулган тил каражаттарын (сөздөр, алардын формалары, синтаксисттик талдоолор) билип колдонууга даярдык.	- баарлашуунун ар түрдүү кырдаалында сүйлөө маданиятын колдонууга даяр болуу, сүйлөө этикетинин нормаларына ылайык диалог жүргүзүүгө даярдык; - проблемаларды чечүү үчүн диалог түзүү, андан керектүү маалымат алуу менен оозеки жана жазуу түрүндө бере	- жашаган, окуган чөйрөлөрүндө улуттук маданий иш-чараларга катышуу, ал аркылуу лексикалык каражаттарды колдонуп сүйлөөгө үйрөнүү.	- окуп билгенди турмуш менен салыштырууга даяр; - окуп билгенди позициянын ар түрдүүлүгүн кабыл алып, түрдүү маданияттын баалуулугун сыйлоо менен баалоо.	- кеп ишмердигинин бардык түрлөрүн аң-сезимдүү өздөштүрүү, окуган/уккандары боюнча өз пикирин билдирүү; - кепти түшүнүү, карым-катыштын ар кандай кырдаалында интонациялык каражаттарын колдонуу; - сөз байлыгын өркүндөтүү жөндөмү; - жанрларын айырмалай билүү жана алар менен иштей алуу.	- башкалардын пикирлерин сыйлоо менен өз оюн жеткиликтүү айтуу; - чыгарманын окуялары, каармандары, алардын иш-аракеттерине баа берүү аркылуу башкалар менен диалогго чыгуу; - жекече, жупта, топтук иштерде чыгармачылык менен иштей алуу;

эмоционалдык интеллектти колдоно алуу; - окуу долбоору, окуп-изилдөө ишмердүүлүгүн ишке ашыруу үчүн топто иштей билүү.		алуу.				
Өзүн-өзү уюштуруу жана көйгөйлөрдү чече билүү (НКЗ)	<i>Кыргыз тили сабагында калыптануучу предметтик компетенттүүлүктөр</i>			<i>Адабий окуу сабагында калыптануучу предметтик компетенттүүлүктөр</i>		
	Тилдик (ПК1)	Кептик (ПК2)	Этномаданий компетенттүүлүк (ПК3)	Окурмандык (ПК1)	Баалуулук-дүйнө таанымдык компетенттүүлүк (ПК2)	Чыгармачылык компетенттүүлүк (ПК3)
- маалыматтагы окутуу жана турмуштук кырдаалдарда көйгөйлөрдү жана келишпестиктерди көрө билүү жөндөмдүүлүгү; - аларды өз алдынча пландаштырып чече билүү, же болбосо сынчыл ой-жүгүртүү	- өз тексттеринде жана классташтардын тексттеринде грамматикалык жана мааниси боюнча каталарды таба билүү; - сынчыл ой жүгүртүү көндүмдөрүн колдонуу менен	- байланыштын окуу жана турмуштук кырдаалдарында көйгөйдү көрө билүү, аларды сынчыл ойлоп, биргелешип иштөө диалогун колдоо менен аларды чечүү жөндөмдүүлүгү.	- улуттук маданий иш-чараларда катышууда жана ушул багытта жана тематикада жазуу-оозеки иш-аракеттерди жүзөгө ашырууда элдик-маданий лексикалык	- окуган материалдан көйгөйдү көрсөтө алуу; - өзү үчүн окурмандыктын биргелешип таанып билүү максатын коё билүү жана биргелешип	- окуган/уккан тексттин түшүнүү, турмуштук түрдүү кырдаалдар менен байланыштыруу; - кептик / кептик эмес (мимика, кыймылдар) жана интонациялык каражаттарын колдонуу менен кеп маданиятын	- суроолорго жооп берүү жана өз алдынча суроолорду түзүү; - чыгармачыл иштерди аткаруу; - өз алдынча текст түзүү

менен анализдөө жөндөмдүүлүктөрүн колдонуп, башка бирөөлөр менен биргелешип чечүү.	башкалардын оюн сыйлоо аркылуу тексттерди өз алдынча же башка бирөөлөр менен редакциялоо.		каражаттарды туура, так колдонууга үйрөнүү, улуттук-патриоттук сезим-туюмдарга ээ болуу.	иштөөнү колдоо.	сактоо. - баштапкы адабий билимге ээ болуу.	

2.5. Мазмундуу линиялар, окуу материалдарын мазмундуу линиялар жана класстар боюнча бөлүштүрүү

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтеринин мазмуну коммуникативдик-ишмердүүлүк мамилеге ылайык негизги жана предметтик компетентүүлүктөрдү калыптандыруучу Кеп жана баарлашуу, Сабат ачуу жана тил системасынын элементтери, Баштапкы адабий билим деген 3 мазмундук тилкеге топтолгон.

1-мазмундук тилке. Кеп жана баарлашуу

Мазмундуу линия тилдик, адабияттык материалдардын мазмунун өздөштүрүүгө жана аны сүйлөө практикасында активдүү колдонууга негизделген кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрү (угуу, сүйлөө, окуу жана жазуу) боюнча өз ара байланышкан окутууну камсыз кылат. Натыйжада оозеки жана жазуу кебинин номинативдүү, коммуникативдик, когнитивдик, эмоционалдык жана экспрессивдүү функциялары ишке ашат.

2-мазмундук тилке. Сабат ачуу жана тил системасынын элементтери

Мазмундуу линия сабат ачуу аркылуу тил системасынын элементтери менен тааныштырат жана тил илиминин фонетика, орфография, лексика, морфология, орфография, элементардык синтаксис жана пунктуация бөлүмдөрүнүн негизги түшүнүктөрүн камтыйт. Мазмундуу линия мектеп окуучуларында тилди таанып-билүүнүн жана баарлашуунун куралы катары колдонуунун баштапкы көндүмдөрүн калыптандырууга багытталган.

3-мазмундук тилке. Баштапкы адабий билим берүү

Мазмундуу линия алгачкы адабий терминдерди жана түшүнүктөрдү өздөштүрүүнү камсыздайт, окуучуларды балдар классикалык адабиятынын тексттери менен тааныштырат, окурмандык ой жүгүртүүсүн кеңейтет. Мазмундуу линия окуучулардын адабиятка жана окууга болгон кызыгуусуна, кабылдоосуна жана көркөм текстти талдоодо баштапкы көндүмдөрдү өнүктүрүүгө багытталган.

Көрсөтүлгөн мазмундуу линиядагы концентрация принциби боюнча киргизилген, башкача айтканда, ар бир кийинки класста окуу материалдары уланмалуулук аркылуу тереңдетилип кеңири өздөштүрүлөт. Окуу материалын берүүдө кыйынчылыктардын бара-бара өсүшү, буга чейин окулган нерсени тереңдетип окуучулардын сүйлөө практикасынын туруктуу байышына өбөлгө түзөт. Тилдин бардык деңгээлдеринде жана сүйлөө ишмердүүлүгүнүн түрлөрүндө комплекстүү окутуу машыктыруучу, баалуулукка негизделген окуу тексттерине, кеп өстүрүү үчүн көнүгүүлөргө негизделген.

Окуу материалдарынын класстар жана мазмундук тилке (линия) боюнча бөлүштүрүлүшү

2-таблица

Мазмундук тилке (линия)	Аспектилер	1-класс	2-класс	3-класс	4-класс	5-класс
1.Кеп жана баарлашуу	Угуу жана сүйлөө	Тыбыштарды угуп кабыл алуу. Кыргыз тилиндеги тыбыштарды угуп бири-биринен өзгөчөлүк, айырмачылыктарын артикуляциясына жараша ажыратып түшүнүү.	Окуу жана күнүмдүк баарлашуу кырдаалдарындагы билдирүүлөрдү, жөнөкөй чакан тексттерди угуу аркылуу кабыл алуу жана түшүнүү.	Ар кандай сүйлөшүү кырдаалдарындагы билдирүүлөрдү, ошондой эле үйрөнүлгөн жанрлардагы чакан тексттерди угуу аркылуу кабыл алуу жана сүйлөп берүү.	Сүйлөшүү кырдаалдарындагы билдирүүлөрдү, ошондой эле үйрөнүлгөн жанрлардагы тиешелүү көлөмдөгү тексттерди угуу аркылуу аң-сезимдүү кабыл алуу.	Окуу процессиндеги дискуссияларда билдирүүлөрдү түшүнүү жана сынчыл кабыл алуу, ошондой эле үйрөнүлгөн жанрлардагы тиешелүү көлөмдөгү тексттерди угуу аркылуу кабыл алуу.
		Тыбыштар катышкан нерселерди, буюмдарды, жаныбарларды, аларды аталыштарын угуп	Окуган, уккан активдүү, пассивдүү сөздөрдү туура айтуу жана түшүнүү.	Уккан активдүү, пассивдүү сөздөрдү туура кабыл алуу жана колдонуп сүйлөөнүн тиешелүү интонациясын сактоо.	Тиешелүү сандагы активдүү сөздөрдүн орфоэпиялык нормалары жана сүйлөөнүн тиешелүү интонациясын түшүнүү.	Тиешелүү сандагы активдүү сөздөрдүн орфоэпиялык нормалары жана оозеки сүйлөөнүн тиешелүү интонациясын билүү.

		туура кабыл алуу.				
		Уккан чакан маалыматты, нерсени, буюмду жалпылап, эмне тууралуу экенин түшүнүү жана айтып берүү	Чакан ырларды угуу жана жатка айтуу.	Чакан ырларды угуп жана окуп жатка айтуу, мазмунун кайра айтып берүү.	Тиешелүү көлөмдөгү ырларды аудио түрүндө угуп жана түшүнүп, кыскача, мазмунун жалпылап түшүнүп айтып берүү.	Тиешелүү көлөмдөгү ырларды эмне жөнүндө экенин түшүнүп, толук жана кыска, чыгармачылык менен кайра айтып берүү.
		Окуу жана күнүмдүк баарлашуу кырдаалдарында кеп адеби же сүйлөө этикети (саламдашуу, коштошуу, кечирим суроо, суроо берүү) тууралуу туура маалымат алуу.	Окуу жана күнүмдүк баарлашуу кырдаалдарында кеп адеби же сүйлөө этикети (саламдашуу, коштошуу, кечирим суроо, суроо берүү) тууралуу туура маалымат алуу.	Окуу жана күнүмдүк баарлашуу кырдаалдарында кеп адеби же сүйлөө этикетин (саламдашуу, коштошуу, кечирим суроо, ыраазычылык билдирүү, өтүнүч менен кайрылуу) түшүнүү.	Окуу жана күнүмдүк баарлашуу кырдаалдарындагы кеп адеби. SMS, мессенджер, Вотсап аркылуу социалдык тармак жана башка байланыш каражаттары менен баарлашууда кеп адебинин ченемдерин үйрөнүү.	SMS, мессенджер, Вотсап аркылуу социалдык тармак жана башка байланыш каражаттары менен баарлашууда кеп адебинин ченемдерин колдонуу.
		Оюндар, сабактар, байкоолору ж.б жөнүндө жалпылап өз оюн билдире алуу.	Оюндар, сабактар, байкоолору ж.б жөнүндө өз оюн мисалдар менен билдире алуу.	Оюндар, сабактар, байкоолор ж.б жөнүндө оозеки өз алдынча жекече ойлорун далилдер менен билдире алуу.	Оюндар, сабактар, байкоолор ж.б жөнүндө оозеки өздүк аңгемелерди айта алуу. Өз ара маектешүүдө жекече ойлору жана көз	Оюндар, сабактар, байкоолор ж.б жөнүндө кыскача жана кеңири оозеки аңгемелерин оозеки айта билүү. Өз ара маектешүүдө,

					караштарын билдирүү.	талашып-тартышуудагы жекече ойлору жана көз караштарын оозеки, жазуу түрүндө кыскача билдирүү.
Окуу. Жазуу	Тамгаларды, муундарды, бир, эки, үч муундуу сөздөрдү, так, муундап окуу.	Сөздү, сөз айкашын, сүйлөмдү үн чыгарып жана купуя туура, так окуу (муундап, бүтүн сөздөрдү, сүйлөмдөрдү жана чакан текстти). Сөздөр менен сүйлөмдүн аягындагы интонацияны эске алуу.	Чакан ыр жана аңгеме түрүндөгү текстти үн чыгарып жана купуя туура, сезимдүү, шар окуу. Окулган тексттердин өзгөчөлүктөрүнө, сүйлөмдүн түрүнө жараша интонацияны сактоо.	Тиешелүү көлөмдөгү текстти түшүнүү менен үн чыгарып жана купуя туура, окуу ылдамдыгынын ченемине ылайык шар, көркөм окуу. Окулган тексттердин өзгөчөлүктөрүнө ылайык интонацияны сактоо.	Тиешелүү көлөмдөгү текстти түшүнүү менен үн чыгарып жана купуя туура, так, окуу ылдамдыгынын ченемине ылайык шар, көркөм окуу. Окулган тексттердин өзгөчөлүктөрүнө, сүйлөмдүн айтылыш түрүнө ылайык жана тексттеги каармандардын кебине жараша интонацияны сактоо.	
	10 го чейинки кыска тааныш сөздөрдү муунга бөлүп айтуу.	20 сөзгө чейинки көлөмдөгү кыска сүйлөмдөрдү каллиграфиянын эрежелери менен,	40 сөзгө чейинки көлөмдөгү кыска сүйлөмдөрдү же тексттерди каллиграфиянын	60 сөзгө чейинки көлөмдөгү кыска сүйлөмдөрдү же тексттерди каллиграфиянын	80 сөзгө чейинки көлөмдөгү сүйлөмдөрдү же тексттерди каллиграфиянын	

			китептен же тактадан тексттерди көчүрүп жазуу.	эрежелери менен көчүрүп жана угуу менен жазуу.	эрежелери менен көчүрүп жана угуу менен жазуу.	эрежелери менен көчүрүп жана угуу менен жазуу.
		Болгон, болуп жаткан окуяны, турган жерин, бөлмөнү, класс бөлмөсүн, табият көрүнүшүн баяндап, сүрөттөп кыскача айтып берүү.	Берилген темада же өзү аралашып жүргөн темада, табиятты, нерсени, окуяны баяндап кыска жазып бере алуу.	Жазуу түрүндө баяндоо (тексттердин түрлөрү, баяндоо, сүрөттөө). Сүрөттөө элементтери менен баяндоо.	Баяндама, дил баян элементтери менен жазуу түрүндөгү баяндоо (толук, тандама). Баяндоо, сүрөттөө тексттинин түрлөрү, элементтери менен сүрөттөп жазуу.	Баяндама, дил баян элементтери менен жазуу жүзүндө баяндоо (кыскача, толук, тандама) Тексттин типтери: сүрөттөө, баяндоо, ой толгоо.
2. Тил система сынын элементтери	Фонетика, графика	Алфавит. Тыбыштардын тамгалар менен белгилениши. Тамгалардын туура окулушун, айтылышын жана жазылышын түшүнүү.	Алфавит. Тыбыштар жана тамгалар. Үндүүлөр жана үнсүздөр. Каткалаң жана жумшак үнсүздөр. Кыска жана созулма үндүүлөр. Йоттошкон тамгалары. Сөздөрдү муундарга бөлүү.	Жумшак жана каткалаң үнсүз тыбыштар. Йоттошкон тамгалар: е, ё, ю, я. Басым. Сөзгө фонетикалык талдоо.	Тыбыштардын алмашуусу жана түшүп калышы. Басым. Сөзгө фонетикалык талдоо.	Сөз ортосундагы жумшак жана каткалаң үнсүздөр катышкан сөздөр. Басым. Сөзгө фонетикалык талдоо.
	Орфография	Тыбыштарды артикуляциясына	Жазылышы менен айтылышы дал	Сөздөрдү ташымалдоо.	Катар үнсүздөр кездешкен сөздөр	Ъ, ь белгилери катышкан сөздөр.

	жараша туура түшүнүү менен, тамгаларды басма түрүндө туура жазуу, алардан куралган чакан сөздөрдү туура айтуу. Сөздөрдү айтылышына, угулушуна жараша муунга бөлүп туура жазуу.	келбеген сөздөр. Катар үнсүздөр кездешкен сөздөр (сабакка, керекке). Сүйлөм башындагы баш тамга. Жеке аттар. Сөздөрдү ташымалдоо. Сөздүк сөздөр (минимумга ылайык).	Муундар, алардын түрлөрүн туура жазуу. Катар үнсүздөр кездешкен сөздөр (сабакка, керекке). Ъ, ь белгилери катышкан сөздөр. Түгөйлүү, түгөйсүз үнсүздөр. Сөздүк (минимумга ылайык).	(сабакка, керекке). Ъ, ь белгилери катышкан сөздөр. Йоттошкон тамгалар катышкан сөздөр. Жөнөкөй жана татаал сөздөр, энчилүү жана жалпы аттар. Жер аттарынын жазылышы (минимумга ылайык).	Ъ, ь белгилери катышкан сөздөр. Йоттошкон тамгалар катышкан сөздөр. Орус тилинен кирген сөздөрдүн туура айтылыш жана жазылышы (банк-банкка, фонд-фондго). Мүчө уланганда сөздөрдүн өзгөрүшү (китеп-китеби).
Лексика (сөз байлыгы)	Алфавиттеги тамгаларга жана жазып үйрөнгөн тыбыштарга ылайык нерселердин, буюмдардын, көрүнүштөрдүн аттарын, аталыштарын туура угуп жана түшүнүү аркылуу сөз корун байытуу,	Сөздөрдүн лексикалык мааниси. Бир маанилүү жана көп маанилүү сөздөр, синонимдер, антонимдер.	Сөздөрдүн лексикалык мааниси. Бир маанилүү жана көп маанилүү сөздөр, Сөздөрдүн түз жана өтмө мааниси. Синонимдер, антонимдер, омонимдер.	Сөздөрдүн лексикалык мааниси, сөздүн контексттеги мааниси. Сөздүктөр жана маалымдамалар менен иштөө. Сөздөрдүн түз жана өтмө мааниси. Синонимдер, антонимдер, омонимдер.	Сөздөрдүн мааниси. Жекелик жана көптүк сандагы сөздөр Бир маанилүү, көп маанилүү сөздөр. Сөздөрдүн түз жана каймана мааниси. Синонимдер. Антонимдер. Омонимдер.

		сөз байлыгын өстүрүү.				
Морфология	Нерселердин, буюмдардын аттарын, аталыштарын мүчө улантып туура айтуу. Нерсени, кыймылды, өң-түстү, санды билдирген сөздөрдү ажырата билүү.	Буюмдардын, нерселердин аталышын билдирген сөздөр: жандуу жана жансыз заттар, жалпы жана энчилүү аттар; жекелик жана көптүк сандагы заттар.	Уңгулаш сөздөр. Сөздүн уңгусу. Бир уңгулуу сөздөр жана бир эле сөздүн ар кандай формалары. Мүчө. Сөз мүчөлөрүн колдонуп, формасын өзгөртүү. Сөздүн кептеги кызматына жараша түшүнүү, кебинде колдонуу, уңгу жана мүчөгө бөлүү.	Уңгу жана мүчө. Бир уңгулуу мүчөлөр жана бир эле сөздүн ар кандай формалары. Сөздүн курамы боюнча талдоо. Сөз түркүмдөрү (зат атооч, сын атооч, ат атооч, этиш). Кызматчы сөздөр.	Уңгу жана мүчө. Сөз жасоо жолдору. Татаал сөздөрдү жасоо. Сөздүн курамы боюнча талдоо жана сөз жасалышы боюнча талдоо. Сөз түркүмдөрү (зат атооч, сын атооч, ат атооч, тактооч, этиш), кызматчы сөздөр (байламта, бөлүкчө, жандооч) Зат жана ат атоочтордун белгилери, морфологиялык талдоо.	
Синтаксис	Сүрөткө карап сөздөрдү айкалыштырып айта алуу. Сүрөткө карап	Сөздөрдөн сүйлөм түзүлүшү. Сүйлөмдөгү сөздөрдүн Сүйлөмдүн сөздөргө ажырашы, сөздөрдүн	Сөз, сөз айкашы – жөнөкөй сүйлөмдөр. Сүйлөмдүн негиги ою, сөздөн айырмасы. Сүйлөмдүн айтылыш максатына карай	Сөз жана сүйлөм, айырмасы. Сүйлөмдүн айтылыш максатына карай бөлүнүшү: жай, суроолуу, буйрук,	Сөз айкашы жаан сүйлөм. Жөнөкөй жана татаал сүйлөмдөр. Сүйлөмдүн ээси жана баяндоочу.	

		сүйлөм түзүү. Бир нерсени сурап, суроо тибиндеги сүйлөм айта алуу. Бир нерсени баяндап, жай сүйлөм түрүндө айта алуу.	айкалышы. Сөз жана жөнөкөй сүйлөм. Жөнөкөй сүйлөмдүн чектери. Кеп этикети.	бөлүнүшү: жай, суроолуу, буйрук, илептүү.	илептүү сүйлөм, анын мааниси. Сүйлөмдүн ээси жана баяндоочу.	Баш жана айкындооч мүчөлөр туура түшүнүк. Диалог (тааныштыруу).
	Пунктуация	Китептеги сөздөрдү окууда, уккан сөздөрдү муундарга бөлүп айтууда интонацияны колдонууга үйрөнүү.	Сүйлөмдүн түрлөрүнө жараша тыныш белгилерди туура коюу.	Сүйлөмдүн түрлөрүнө жараша тыныш белгилерди туура коюу. Каратма, киринди сөздөргө жараша тыныш белгилерди коюуга үйрөнүү.	Сүйлөмдүн аягындагы тыныш белгилер. Каратма, киринди сөздөргө жараша тыныш белгилерди коюуга үйрөнүү. Бир өңчөй мүчөлөргө үтүрдүн коюлушу.	Байламтасыз, жана, менен, бирок сыяктуу байламталуу бир өңчөй мүчөлүү сүйлөмдөрдө үтүрдүн коюлушу. Татаал сүйлөмдөрдө үтүрдүн коюлушу (чейин, бирок, эмне, эмне үчүн, анткени, кайсы) (тааныштыруу максатында). Тике сүйлөмдөгү тыныш белгилер (киришүү). Диалогдордо тыныш белгилердин коюлушу. (киришүү).

3. Баштапкы адабий билим берүү	Мазмунду жана форманы түшүнүү Көркөм текстти талдоонун жөнөкөй көндүмдөрү	Чакан ырлар, аңгеме, жомоктор. Жаңылмачтар. Табышмактар. Сүрөттүү, ар түрдүү жанрдагы, стилдеги, аңгемелешүү максатындагы тексттер.	Ыр, аңгеме, жомоктор. Жаңылмачтар. Макал-лакаптар. Табышмактар. Уламыштар. Тамсилдер. Чакан окуялар. Жаш курагына ылайыктуу кыска, таанып-билүү тексттери.	Ыр, аңгеме, жомоктор. Жаңылмачтар. Макал-лакаптар. Табышмактар. Уламыштар. Тамсилдер. Чакан окуялар. Жаш курагына ылайыктуу кыска публицистикалык жана таанып-билүү тексттери.	Ыр, аңгеме. Жомоктор. Жаңылмачтар. Макал-лакаптар. Табышмактар. Уламыштар. Тамсилдер. Аңгемелер. Жомок, аңгеме, ыр, тамсилдердин жанрдык өзгөчөлүктөрү. Жаш курагына ылайыктуу кыска, таанып-билүү тексттери.	Жомоктор. Жаңылмачтар. Макал-лакаптар. Табышмактар. Уламыштар. Тамсилдер. Аңгемелер. Жомок, аңгеме, ыр, тамсил, миф, пьеса, уламыштардын жанрдык өзгөчөлүктөрү. Жаш курагына ылайыктуу кыска илимий жана таанып-билүү тексттери.
		Мугалимдин окуп берүүсүндө таанытуучу жана юмордуу чакан көркөм тексттерди түшүнүү.	Жаш курагына ылайыктуу кыска тексттерин түшүнүү (эмне? кайда? качан? кантип?) жана маанисине жараша түшүнүү (эмне үчүн? эмнеге?).	Жаш курагына ылайыктуу кыска таанып-билүү тексттерин түшүнүү (эмне? кайда? качан? кантип?) жана маанисине жараша түшүнүү (эмне үчүн? эмнеге?).	Жаш курагына ылайыктуу кыска, көркөм, публицистикалык жана таанып-билүү тексттерин түшүнүү (эмне? кайда? качан? кантип?) жана маанисине жараша түшүнүү (эмне үчүн? эмнеге?).	Жаш курагына ылайыктуу кыска, көркөм, илимий жана таанып-билүү тексттерин түшүнүү (эмне? кайда? качан? кантип?) жана маанисине жараша түшүнүү (эмне үчүн? эмнеге?).

					эмнеге?).	
Көркөм текстти талдоонун жөнөкөй көндүмдөрү	Эң жөнөкөй тематикадагы чакан тексттин окуясын укканы боюнча жалпылап айтуу.	Тексттин мазмунун укканына жана окуянына жараша окуясын жана мазмунун айтып берүү.	Тексттин мазмунун, угушуна, окушуна жана анын мазмунун, окуянын башталышын жана жыйынтыгын айтып бере алуу.	Тексттин мазмунун өз алдынча окушуна жана аталышы боюнча мүнөздөө, тексттеги окуянын башталышын, негизги окуяны жана аякташын туура айтуу.	Тексттин мазмунун аталышы боюнча окуянын башталышы, айрым абзацтар, түйүндүү сөздөр боюнча алдын ала айтуу. Тексттин мазмунун жана маанисин ата алуу.	
	Уккан чыгарма эмне жөнүндө экенин жана жагар, жакпасын билдирүү.	Чыгарманын сюжети. Каармандардын өзгөчөлүктөрү. Өз мамилесин билдирүү.	Чыгарманын сюжети. Каармандардын өзгөчөлүктөрү. Автордун позициясын түшүнүү. Өз мамилесин билдирүү.	Чыгарманын сюжети. Каармандардын өзгөчөлүктөрү. Автордун позициясын түшүнүү. Өз оюн айтуу.	Чыгарманын сюжети. Каармандардын өзгөчөлүктөрү. Автордун позициясын түшүнүү. Өз оюн, көз карашын билдирүү.	
	Көркөм жана экспрессивдүү каражаттар	Мүнөздөө, салыштыруу, сыпаттоо.	Эпитеттер, салыштыруу, сыпаттоо.	Эпитеттер, салыштыруу, окшоштуруу.	Эпитеттер, салыштыруу, окшоштуруу. Тематикалык линияларга ылайык сөз байлыгын өстүрүү.	Көркөм сөз каражаттары: эпитеттер, салыштыруулар, окшоштуруу, метафора, ирония, юмор.
Мазмунду жана форманы түшүнүү	Уккан чакан чыгарманын	Тема. Тексттин аталышы. Тексттеги	Тема. Тексттин аталышы. Тексттеги	Тема. Тексттин аталышы. Тексттеги	Тема. Тексттин аталышы. Тексттеги	

		окуясын түшүнүү.	негизги ой. Тексттин планы.	негизги ой. Абзацтар. Тексттин түзүлүшү. Тексттин планы. Тексттин түрлөрү: сүрөттөө, баяндоо, алардын өзгөчөлүктөрү.	негизги ой. Абзацтар. Тексттин түзүлүшү. Тексттин планы. Тексттин түрлөрү: сүрөттөө, баяндоо, алардын өзгөчөлүктөрү. Сүрөттөө элементтери менен баяндоо.	негизги ой. Абзацтар. Тексттин түзүлүшү. Тексттин планы. Тексттин түрлөрү: сүрөттөө, баяндоо, алардын өзгөчөлүктөрү. Сүрөттөө элементтери менен баяндоо. Ой толгоо, анын өзгөчөлүктөрү.

2.6. Предметтер аралык байланыштар, өтмө тематикалык линиялар

Башталгыч мектептин окуучусунун дүйнөсүнүн бүтүн картинасынын негиздерин калыптандыруу – бардык предметтердин жалпы милдети. Предметтерди бир бүтүндүккө жуурулуштуруу башталгыч мектеп үчүн абдан маанилүү жана натыйжалуу. Окуу стратегиясы катары жуурулуштуруу окуучуларга окуп-үйрөнгөндөрүн бир бүтүндүккө байланыштырганга мүмкүнчүлүк берет, б.а. жаңы билимдерди мурда билгендери менен байланыштырганга окуучуларга жардам берет.

Тил жана окуу

Башталгыч мектепте предмет аралык байланыштын (кыргыз тили жана адабий окуу, математика, мен жана дүйнө, көркөм өнөр, дене тарбия) 4 тиби ишке ашырылышы мүмкүн:

- **Мазмундук:** фактылар, түшүнүктөр, мыйзамдар, теориялар боюнча.
- **Операциялык:** калыптануучу көндүмдөр, билгичтиктер жана ой жүгүртүү операциялары (анализ жана синтез, салыштыруу, абстракташтыруу, конкреттештирүү, жалпылоо, классификациялоо) боюнча.
- **Методикалык:** педагогикалык методдорду жана ыкмаларды колдонуу боюнча: ишмердиктин тиби боюнча ар түрдүү тапшырмалар: сөз менен иштөө, көрсөтмөлүү, изилдөөчү; жалпыланган окуу материалдары менен комплекстүү көрсөтмө материалдар жана издөө, талдоо жана натыйжаларды аныктоо боюнча аларга карата тапшырмалар; байкоо жүргүзүүнүн, экскурсиянын натыйжасындагы предметтер аралык мүнөздөгү практикалык жана долбоордук иштердеги чыгармачыл тапшырмалар.
- **Уюштуруучулук:** окутуу процессин интерактивдүү түрдө (жекече, жуп менен, чакан топто) уюштуруу формасы жана ыкмалары боюнча.

Кыргыз тил жана адабий окуу предметтеринин башталгыч класстардагы башка предметтер менен предмет аралык байланышы, окутуу менен тарбиялоого карата комплекстүү мамилени билдирет.

Предметтер аралык байланыш

3-таблица

Кыргыз тили жана окуу предметтери	Математика	Мен жана дүйнө	Көркөм өнөр	Дене тарбия
Текстке кызыгуу ишке ашат, сунушталган текст (өзгөртүлгөн, бүтпөгөн, бөлүктөрү, сүйлөмдөрү, сөздөрү калтырылып кеткен ж.б.) талданат, сөздүк иш, өздүк анализ. Түрдүү тапшырмалар сунушталат: таяныч сөздөр, сөз айкаштары боюнча текстти калыбына келтирүү, өз сөзү менен жазуу, кошумча маалыматты (сөздүктөр, энциклопедиялар, мааниси окшош башка тексттер) издөө, окуган чыгармага аннотация (2-3 сүйлөм) түзүү, пейзажды же персонаждын портретин жазуу, эсеп ырларын, жомокторду, аңгемелерди ойлоп табуу.	Тексттик маселелер менен иш алып барылат. Маселелер талданат, маселени чечүү үчүн тигил же бул иш-аракетти тандоого чейин маалымат менен изделүүчү сандын, маанинин ортосундагы байланыш аныкталат. Тексттик маселени таблицкага, схемага, графикалык моделге айландыруу жана тескерисинче аткаруу. Маселелерди өз алдынча түзүү жана аларды чечүү жолдорун аргументтер менен түшүндүрүү. Маселенин текстинин үстүнөн иштөө чыгармачыл мүнөзгө ээ болот: маселенин суроосун же шартын өзгөртүү, кошумча суроолорду берүү. Бул баланын дүйнө таанымын өстүрүүгө, курчап тургандардын	Тексттер жана иллюстрациялык материалдар менен иш алып барылат, бул окуучуларга Кыргызстан жана башка өлкөлөр; курчап турган дүйнө; организмдин түзүлүшү; Республикабыздын жана башка өлкөлөрдүн флорасы жана фаунасы; бакубат жашоо образы; коопсуздук, ошондой эле этикалык нормалар тууралуу маалымат алганга мүмкүнчүлүк берет. Орчундуу жана орчундуу эмес белгилер, классификациялоо, окуу текстинин башкы маанисин түшүнүү, байкоонун натыйжаларын белгилөө бөлүп көрсөтүлөт. Тарбиялоочу-таанып билүүчү мүнөздөгү анча чоң эмес тексттер	Живопись чыгармаларынын мазмунун жана көркөм каражаттарын оозеки сыпаттоо. Айрым эпизоддорду жана чакан чыгармаларды иллюстрациялоого болот; бир эле текстке карата түрдүү сүрөтчүлөрдүн иллюстрацияларын кароо жана салыштыруу; өздөрү жасаган китептерди иллюстрациялоо, чыгарманын каармандарына карата мамилесин берүү үчүн боёкторду колдонуу, окуу темасы боюнча жамааттык чыгармачылык сабактары. Түрдүү типтеги тексттерди окуу чыгармачыл иш катары (сүрөт, аппликация, макет, декоративдик-колдонуучу чыгармачылык ж.б.) түзүү жана иштеп чыгуу боюнча көрсөтмөлөрдү окуу жана	Көрсөтмөлөрдү туура түшүнүү жана так аткаруу. Командада иштей алуу жана алардын мүчөлөрүнүн аракетине, ошондой эле гендердик теңчиликте, мүмкүнчүлүгү чектелгендигине карай пикирин билдирүү.

Кыргыз тили жана окуу предметтери	Математика	Мен жана дүйнө	Көркөм өнөр	Дене тарбия
	ортосундагы байланышты аныктоого жана математикалык кебин өстүрүүгө жардам берет.	тандалат, окуучулардын инклюзия жана гендердик теңчилиги сакталат. Бул баалоо, жыйынтык чыгаруу, баа берүү жана өз мисалдарын келтирүү билгичтигине таасир эткенге мүмкүнчүлүк берет, ошондой эле курчап турган дүйнө тууралуу билимдер өркүндөтүлөт.	түшүнүү.	

Башталгыч класстар үчүн өтмө тематикалык линиялар – актуалдуу темалардын топтому, алар түрдүү предметтерде ар кайсы деңгээлде каралат: а) биоартүрдүүлүктү сактоо жана жашоонун коопсуздугу, б) мультимаданияттуулук, инклюзия же билим алуу ж.б. денелик, интеллектуалдык, социалдык, эмоционалдык, тилдик өзгөчөлүктөрүнө карабастан, ишмердиктерге бардык балдардын катышуусу. Өтмө тематикалык нуктар башталгыч мектепте ишке ашыруунун негизги методу долбоор методу болуп саналат. Долбоорлор, ошондой эле түрдүү предметтердеги жалпы темалар башталгыч билим берүүнүн мазмунун жуурулуштуруу милдетин аткарат, кызматташуу, карым катыш, креативдүүлүк, сынчыл ойлом сыяктуу предметтен жогору турган, маанилүү көндүмдөрдү калыптандырууга шарт түзөт.

Башталгыч мектепте жарым жылда бир жолудан кем эмес өтмө предмет аралык долбоорлор болот, алардын негизинде бул мазмундук линиялар ишке ашат.

3-БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮНҮН ЖЫЙЫНТЫКТАРЫ ЖАНА БААЛОО

3.1. Окуучуларды окутууда күтүлүүчү жыйынтыктар (баскычтар жана класстар боюнча)

Билим берүү натыйжалары мазмундук нуктар боюнча түзүлдү жана биригип келип, предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандырат. Башталгыч мектептин бүтүрүүчүсү бул билим берүү натыйжаларына орто жалпы мектепте окуусун уланткыдай деңгээлде жетишкендигин көрсөтүшү керек. Ар бир класстагы натыйжаларга жетишүү деңгээли индикаторлордун негизинде аныкталат.

Төмөндөгү таблица 1-5-класстарда окуп-үйрөнө турган материалдардын жана предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу милдетин эске алуу менен башталгыч класстардагы билим натыйжаларынын тизмесин камтыйт.

Биринчи сан – мазмундук тилке (линия);

Экинчи сан – предметтик компетенттүүлүктөр;

Үчүнчү сан – билим берүүнүн натыйжасы.

Класстар боюнча билим берүү натыйжалары жана көрсөткүчтөр

4-таблица

1-класс	2-класс	3-класс	4-класс	5-класс
1.1.1. Айтылуу максаты жана интонациясы боюнча сүйлөмдөрдү ажыратат жана түзөт.				
1.1. Сөздөрдүн, сүйлөмдүн эмне тууралуу экенин түшүнөт.	2.1. Билдирүүнүн максатын интонация аркылуу аныктайт.	3.1. Сүйлөмдүн чектерин аныктайт, туура интонациялайт жана жазуу жүзүндө тариздейт.	4.1. Сүйлөмдөрдү семантикалык маанисине ылайык туура интонациялап, жазуу жүзүндө түзөт.	5.1. Коммуникативдик тапшырмага жараша билдирүүлөрдүн максатын жана интонациясын өзгөртөт.
1.2. Айткан сөздү, сүйлөмдү кайталап айтат, берилген тематика боюнча сөздөрдү үлгү боюнча айтат (М. жемиштер: алма, алмурут, өрүк ж.б.)	2.2. Үлгү боюнча оозеки сөздөрдүн тобун айтат, сүйлөм түзөт.	3.2. Үлгүгө таянып, оозеки, жазуу түрүндө сүйлөм түзөт.	4.2. Айтылыш максатына жараша (жай, суроолуу, илептүү) жөнөкөй сүйлөмдөрдү түзөт.	5.2. Айтылыш максатына жараша (жай, суроолуу, илептүү) жөнөкөй сүйлөмдөрдү, бир өңчөй мүчөлүү сүйлөмдөрдү түзөт.
1.3. Интонацияны	2.3. Интонацияны	3.3. Интонацияны туура	4.3. Жөнөкөй	5.3. Жөнөкөй

туура түшүнүп, суроого жооп берет, эмоцияны кабыл алат (М: Муну билесиңби? Сен акылдуусуң...).	туура коюу аркылуу сүйлөмдү туура окуйт.	коюу менен өз алдынча сүйлөм түзөт.	сүйлөмдөрдү туура колдонуу жана интонациялоо менен сүйөм жана чакан текст түзөт.	сүйлөмдөрдү, бир өңчөй мүчөлөрдү туура колдонуу жана интонациялоо менен сүйлөм жана текст түзөт.
1.1.2. Сөздү контексттеги маанисине ылайык колдонот				
1.1. Айтылган сөздү, сүйлөмдү түшүнөт.	2.1. Жаңы сөздөрдүн лексикалык маанисин түшүнөт.	3.1. Жаңы сөздөрдүн лексикалык маанисин контекстке ылайык түшүнөт.	4.1. Жаңы сөздөрдүн лексикалык маанисин контекстке ылайык түшүнөт жана оозеки кебинде колдонот.	5.1. Жаңы сөздөрдүн лексикалык маанисин контекстке ылайык түшүнөт жана жазуу\оозеки кебинде колдонот.
1.2. Тематикага жараша сөздөрдүн тобун, айырмасын түшүнөт (кант, чай, кагаз)	2.2. Контекстке жараша сөздөрдүн маанилерин аныктайт.	3.2. Жаңы сөздөрдү лексикалык маанисине ылайык сөз айкаштарын, сүйлөм түзө алат.	4.2. Жаңы сөздөрдү лексикалык маанисине ылайык сүйлөм түзө алат, текст түзүүдө колдонот	5.2. Жаңы сөздөрдү лексикалык маанисине ылайык сүйлөм түзө алат, текст түзүүдө колдонот.
1.1.3. Кеп адебинин нормаларын колдонуп, күнүмдүк кырдаалдарда/онлайн режимде баарлашууга катышат.				
1.1. Маектешинин сөздөрүн түшүнөт, аларга тийиштүү түрдө жооп берет.	2.1. Маектешинин сөздөрүн түшүнөт, аларга тийиштүү түрдө жооп берет.	3.1. Маектешинин сөздөрүн түшүнөт, аларга тийиштүү түрдө жооп берет.	4.1. Нускамага ылайык окуу жана оюн иш-аракеттерин аткарат.	5.1. Нускамага ылайык окуу жана оюн иш-аракеттерин аткарат.
1.2. Кырдаалга жараша суроолорго адекваттуу жооп берет, түшүнбөсө, өз алдынча суроолорду берет.	2.2. Кырдаалга жараша суроолорго адекваттуу жооп берет, зарылчылыкка жараша суроолорду берет.	3.2. Кырдаалга жараша (сылык кайрылуу, учурашуу, таанышуу, кечирим суроо) адекваттуу пикирлешет.	4.2. Кырдаалга жараша реалдуу\онлайн режимде адекваттуу пикирлешет, өз пикирин билдирет.	5.2. Кеп этикетине жараша реалдуу\онлайн режимде адекваттуу пикирлешет, пикирине аргументтерди келтирет.
1.2.4. Сөз бөлүктөрүнүн грамматикалык өзгөчөлүктөрүн аныктайт, өз алдынча сүйлөмдөрдү түзүүдө морфологиялык нормаларды туура колдонот.				
1.1. Предметтин атын, санын, сын-	2.1. Предметтин атын, санын, сын-сыпатын жана	3.1. Зат атоочторду, сын атоочторду, этиштерди	4.1. Негизги жана кызматчы сөз түркүмдөрдү	5.1. Негизги жана кызматчы сөз

сыпатын жана кыймыл-аракетин айтып берет.	кыймыл-аракетин билдирген сөздөрдү айырмалайт.	сөз түркүмү катары тааныйт.	айырмалай алат.	түркүмдөрдү айырмалай алат.
1.2. Ким? Эмне? Эмне кылат? Эмне кылып жатат? деген суроолорго жооп бере алат, зарылдыкка жараша суроо берет.	2.2. Ким? Эмне? эмне кылат? эмне кылып жатат? деген суроолорго жооп берген сөздөрдү айырмалайт.	3.2. Сөз түркүмдөрүн грамматикалык белгилери боюнча айырмалайт жана топтоштурат.	4.2. Сөз түркүмдөрүн грамматикалык белгилери боюнча айырмалайт жана топтоштурат.	5.2. Зат атооч, сын атооч, этишке элементардык морфологиялык талдоо жүргүзөт.
1.3. Предметтин атын, сын-сыпатын, кыймыл-аракетин билдирүүчү сөздөрдү кепте туура колдонот.	2.3. Предметтин атын, сын-сыпатын, кыймыл-аракетин билдирүүчү сөздөрдү аныктай алат жана аларды кепте туура колдонот.	3.3. Зат атоочторду, сын атоочторду, этиштерди аныктай алат жана кепте туура колдонот.	4.3. Окуп - үйрөнүлгөн сөз түркүмдөрүн аныктай алат жана кепте туура колдонуу менен сөз байлыгын өстүрөт.	5.3. Окуп - үйрөнүлгөн сөз түркүмдөрүн аныктай алат жана кепте туура колдонуу менен сөз байлыгын өстүрөт.
1.3.5. Тексттерди окуунун ар кандай түрлөрүн колдонот.				
1.1. Тамгалардын аттарын туура окуп, айта алат.	2.1. Сөздү, сүйлөмдү, текстти үн чыгарып, купуя окуйт.	3.1. Текстти үн чыгарып, купуя (ичтен) шар, көркөм окуйт.	4.1. Текстти шар, көркөм, ролдоштуруп окуйт.	5.1. Текстти шар, көркөм, ролдоштуруп окуйт.
	2.2. Текстти үн чыгарып, купуя окуп, маанисин түшүнөт.	3.2. Текстти үн чыгарып, купуя (ичтен) шар, көркөм окуп, маанисин түшүнөт.	4.2. Текстти шар, туура, так, интонация менен окуйт.	5.2. Текстти шар, туура, так, интонация менен окуйт.
			4.3. Тексттин маанисин түшүнүп, талдап окуйт.	5.3. Тексттин маанисин түшүнүп, талдап, ой жүгүртүп окуйт, өз оюн, баасын билдирет.
1.3.6. Тексттерди шар, туура, түшүнүктүү окуйт жана түшүнгөнүн көрсөтөт.				
1.1. Сүрөткө жараша буюмдардын аттарын түшүнүп, баш	2.1. Сөздөрдү (айрым көп муундуу сөздөрдү муундап) туура окуйт.	3.1. Текстти туура, так, тиешелүү ылдамдыкта окуйт.	4.1. Текстти туура, так, тиешелүү ылдамдыкта, кыраатты сактоо менен	5.1. Текстти туура, так, тиешелүү ылдамдыкта, кыраатты

тамгаларын туура айтат.			окуйт.	жана логикалык басымды сактоо менен окуйт.
	2.2. Тыныш белгилерге ылайык тыным жасап окуйт.	3.2. Текстти окууда кыраатты сактап, түшүнүктүү окуйт.	4.2. Текстти кыраатты сактап, түшүнүктүү, шар жана көркөм окуйт.	5.2. Тексттин мазмунуна жана тыныш белгилерге ылайык шар, көркөм окуйт.
	2.3. Окуган чыгарманын мазмунун өз сөзү менен кайра айтып берет.	3.3. Окуган чыгарманын мазмунун өз сөзү менен ырааттуу айтып берет.	4.3. Окуган чыгарманын мазмунун өз сөзү менен ырааттуу, мазмундуу айтып берет.	5.3. Окуган чыгарманын мазмунун өз сөзү менен ырааттуу, чыгармачылык менен айтып берет.
	2.4. Өтүлгөн тексттин мазмунуна байланыштуу жөнөкөй суроолорго жооп берет.	3.4. Өтүлгөн тексттин мазмунуна байланыштуу ачык/жабык суроолорго жооп берет.	4.4. Өтүлгөн тексттин мазмунуна байланыштуу ачык/жабык суроолорго жооп берет. Тексттеги негизги сөздөрдү табат, ал сөздөрдүн синоним, антонимдерин табат.	5.4. Өтүлгөн тексттин мазмунуна байланыштуу ачык/жабык суроолорго жооп берет, тексттин мазмунуна ылайык өз алдынча суроолорду түзөт.
1.3.7. Керектүү маалыматты уккан /окуган текстинен табат.				
1.1. Уккан маалыматтан өзүнө керектүү маалыматты түшүнөт.	2.1. Предметке, анын сын-сыпатына, кыймыл-аракетине байланыштуу маалыматты табат.	3.1. Каарманга, анын-иш-аракетине, мүнөзүнө байланыштуу маалыматты табат.	4.1. Каармандын мүнөзүнө, иш-аракетине, окуяга байланыштуу маалыматты табат жана аны талдайт.	5.1. Каармандын мүнөзүнө, иш-аракетине, окуяга байланыштуу маалыматты табат, талдайт жана андан корутунду чыгарат.
1.2. Уккан жомоктон каармандарды табат, анын сөзүн түшүнөт, каармандан жакшы-жаман сапаттарды түшүнөт.	2.2. Алган маалыматына ылайык каармандардын мүнөздөрүн, иш-аракеттерин түшүндүрөт.	3.2. Алган маалыматына ылайык каармандардын мүнөздөрүн, иш-аракеттерин түшүндүрөт, мамилесин билдирет.	4.2. Алган маалыматынан улам жалпы окшоштуктарды \ айырмачылыктарды табат, ага карата өз оюн билдирет.	5.2. Алынган маалыматты системалаштыра алат (жалпы окшоштуктарды\айырмачылыктарды табат, маалыматты жалпылаштырат).

1.3.8. Окуган /уккан текстке карата өз көз карашын билдирет.				
1.1. Мугалим көрсөткөн тамганы тааныйт, бири-биринен ажыратат.	2.1. Окуган / уккан тексти боюнча сүйлөп берет.	3.1. Окуган / уккан тексти боюнча сүйлөп берет.	4.1. Окуган / уккан тексти боюнча цитаталарды келтирүү менен сүйлөп берет, өз позициясын билдирет.	5.1. Окуган / уккан тексти боюнча сүйлөп берет же презентация жасайт.
1.2. Укканын жалпылап түшүндүрүп сүйлөп берет.	2.2. Окуган / уккан текстке карата өз мамилесин билдирет.	3.2. Окуган / уккан текстке карата өз мамилесин негиздейт.	4.2. Окуган / уккан тексттин талдайт жана өз позициясын билдирет.	5.2. Окуган / уккан тексти боюнча өз оюн, мамилесин билдирет.
1.3. Укканын мимика, жаңсоо менен интонациясы менен айта алат.	2.3. Өз сөзүн тиешелүү интонация, мимика жана жаңсоолор менен коштойт.	3.3. Кеп кырдаалдарына жараша белгилүү интонацияны, жаңсоолорду жана мимикаларды колдонот.	4.3. Көркөм чыгармадан үзүндү аткарууда тиешелүү интонацияны, мимиканы жана жаңсоолорду колдонот.	5.3. Кебин экспрессивдүү жана элестүү кылуу үчүн тиешелүү интонацияны, мимиканы жана жаңсоолорду колдонот.
2.1.9. Сөздү муунга, муунду тыбышка бөлүп, кээ бир тыбыштарды башкасы менен алмаштырат.				
1.1. Уккан сөздөрдү ыргагына жараша муунга бөлүп айтат алат.	2.1. Сөздөрдү муундарга, муундарды тыбыштарга бөлөт.	3.1. Сөздөрдү муундарга, муундарды тыбыштарга бөлөт, кээ бир тыбыштарды башкасы менен алмаштырат.	4.1. Үндүү, үнсүз тыбыштарды айтылышы жана жазылышы боюнча айырмалайт.	5.1. Үйрөнгөн фонетикалык процесстерди сөздөр аркылуу тааныйт.
1.2. Сөздөрдү угуп кабыл алат жана аларды туура кайталап айтат.	2.2. Үндүү жана үнсүз тыбыштарды атайт.	3.2. Үндүү жана үнсүз тыбыштарды айырмалайт.	4.2. Сөздөгү үндүү\үнсүз тыбыштарды ажырата алат, аларга мүнөздөмө берет.	5.2. Сөздөгү тыбыштарга элементардык фонетикалык талдоо жүргүзөт.
	2.3. Ал сөздөрдү угуп кабыл алат жана аларды туура кайталап айтат.	3.3. Уккан текстиндеги жаңы сөздөрдү туура айтат.	4.3. Уккан текстиндеги татаал сөздөрдү туура айтат.	5.3. Сөздүктүн жардамы менен сөздөрдүн айтылыш жана жазылыш тууралыгын аныктайт.
2.2.10. Орфография эрежелерине жана каллиграфиянын талаптарына ылайык сөздөрдү туура жазат.				
1.1. Сөздөрдөн: р,	2.1. –кк, тт, нн, -сс,	3.1. -чт, -чп, -нг	4.1. –фт, -нд, -нг	5.1. –чч, -сть,

в, щ, х, ц, ж, ё, ю, ү, ө сыяктуу тыбыштарды туура, так айтат.	ж.б. айкалыштары менен келген сөздөрдү туура айтат (какка, таттуу, тонна, касса, класс).	айкалыштары менен келген сөздөрдү (качты, чачпа, нанга, күнгө) туура айтат.	айкалыштары менен келген сөздөрдү (нефть, фонд, чачпа, нанга, күнгө) туура айтат жана жазат.	айкалыштары менен келген сөздөрдү (качты, чаччы, аччы, каччы, повесть) туура айтат жана жазат.
1.2. Жумшак жана каткалаң үнсүздөрдү жана алар катышкан сөздөрдү туура айтат.	2.2. Жумшак жана каткалаң үнсүздөр катышкан сөздөрдү туура айтат.	3.2. Йоттошкон тамгалар катышкан сөздөрдү туура айтат жана жазат.	4.2. Башка тилдерден кирген сөздөрдүн жазылыш жана айтылыш нормасын айырмалайт.	5.2. Башка тилдерден кирген сөздөрдүн жазылыш жана айтылыш нормасын айырмалайт.
1.3. Тамгаларды басма түрүндө жаза алат.	2.3. Графикалык жактан сапта тамгаларды туура жазат жана тамгаларды сөздө туташтыруу ыкмаларын билет.	3.3. Сөздөрдү түшүнүктүү жазат жана сызыктуу, ритмдүү жазууну көрсөтөт.	4.3. Каллиграфиянын талаптарына ылайык, түшүнүктүү жазат.	5.3. Каллиграфиянын талаптарына ылайык түшүнүктүү жана тез жазат.
	2.4. Ачык муундуу сөздөрдү туура ташымалдап жазат (а-па, ба-ла)	3.4. Ачык, жабык жана туюк муундуу сөздөрдү туура ташымалдап жазат.	4.4. Созулма үндүү тыбыштар катышкан сөздөрдү туура ташымалдап жазат (суу-луу, су-луу).	5.4. Үйрөнүлгөн ташымалдоо эрежелерин колдонот.
	2.5. Сүйлөмдүн башында, энчилүү аттарды жазууда баш тамгалардын жазылыш эрежелерин колдонот.	3.5. Баш тамгаларды (жер-суу аттарын) жазуу эрежелерин колдонот.	4.5. Баш тамгалар менен жазууда (майрамдарды) орфографиялык эрежелерди колдонот.	5.5. Баш тамгалар менен жазууда орфографиялык эрежелерди колдонот (кээ бир тарыхый даталар, татаал аталыштар: Кыргыз Кеспубликасы).
			4.6. Зат атоочтордун, сын атоочтордун жөнделүш эрежелерин колдонот.	5.6. Этиштин жак, сан боюнча өзгөрүү эрежелерин колдонот.
2.2.11. Сөздүн лексикалык маанисин контекстке жараша аныктайт жана лексикалык корун толуктайт.				

1.1. Айткан сөздөрдүн маанисин түшүнөт, ага карата мамилесин билдире алат (макул, жок, ооба).	2.1. Жаңы сөздөрдү бөлүп көрсөтүп, сөздүн маанисин аныктоо үчүн визуализацияны колдонот.	3.1. Жаңы сөздөрдү бөлүп көрсөтөт, маанисин аныктайт жана сүйлөөдө жана жазууда жаңы сөздөрдү колдонот.	4.1. Тексттен бир типтүү сөздөрдү, синонимдерди, антонимдерди, ассоциацияларды, кыйыгмаларды издөө ыкмаларын колдонот.	5.1. Жаңы сөздүн маанисин аныктоо үчүн контекстти колдонот, контекстти колдонуу менен сөз маанисин айырмалайт.
1.2. Сөздүн синонимдик (жакшы, мыкты), антонимдик (ачуу-таттуу) маанисин түшүнөт.	2.2. Кеңири таралган сөздөрдү тааныйт жана маанисин түшүнөт.	3.2. Сөздүк аркылуу туруктуу сөз айкаштарынын маанисин аныктайт.	4.2. Сөздүк аркылуу туруктуу сөз айкаштарынын жана фразеологиялык бирдиктеринин маанисин аныктайт.	5.2. Белгисиз сөздөрдүн маанилерин контекстке жараша түшүндүрмө берет.
	2.3. Жаңы сөздөрдү кебинде колдонот.	3.3. Кепте кеңири колдонулган сөздөрдү, туруктуу сөз айкаштарын кебинде колдонот.	4.3. Кепте кеңири колдонулган фразеологиялык бирдиктерди колдонот.	5.3. Үйрөнүлгөн туруктуу сөз айкаштарын жана фразеологиялык бирдиктерин маанисине ылайык кебинде колдонот.
	2.4. Сөздүн, туруктуу айкашынын (көмөкчү материалдардын негизинде, үлгүгө ылайык) маанисин түшүнөт.	3.4. Сөздүктөн бир маанилүү жана көп маанилүү сөздөрдү табат; сунушталган мисалдардын арасынан сөздүн түз жана өтмө мааниде колдонулушун табат.	4.4. Туруктуу айкашын, ар кандай мааниде колдонулган (тике жана өтмө мааниде) сөздөрдү катыштырып сүйлөмдөрдү түзөт (сөздөрдүн маанилерин талкуулап же сөздүк менен иштегенден кийин).	5.4. Туруктуу айкашын, ар кандай мааниде колдонулган (тике жана өтмө мааниде) сөздөрдү катыштырып сүйлөмдөрдү түзөт (сөздөрдүн маанилерин талкуулап же сөздүк менен иштегенден кийин).
2.3.12. Тексттин ар кандай түрлөрүн кабыл алат жана өздөштүргөндөрүн оозеки баарлашууда туура колдонот.				

1.1. Уккан тексттин мазмунун түшүнөт, мурда укканын жана жаңы маалымат экенин ажыратып билет.	2.1. Кыска тексттерди окуйт, сөздөрдү туура жана так айтат.	3.1. Тексттерди туура, шар окуйт.	4.1. Тексттерди айтылыш нормаларына ылайык туура, шар, интонация менен окуйт.	5.1. Тексттерди айтылыш нормаларына, каармандардын образдарына ылайык туура, шар, интонация менен окуйт.
1.2. Укканын кайталап айтат, сөзүндө эмоцияны колдонот.	2.2. Текстте ал маанилүү сөздөрдү үн менен бөлүп көрсөтөт.	3.2. Текстти окуганда кыска, орто жана узун тынымдарды коёт.	4.2. Текстти окуп жатканда үндүн кыймылдуулугун (күч, темп, ритм) көрсөтөт.	5.2. Текстти окуп жатканда ал подтексти аныктайт жана үн менен баса белгилейт.
3.1.13. Көркөм жана публицистикалык тексттерде окуп-үйрөнгөн сөз түркүмдөрүнүн ролун аныктап, кебинде туура колдонот.				
1.1. Уккан маалыматтан буюмдун, анын саны, өңү-түсү ж.б. тууралуу сөздөрдү таап айтат.	2.1. Тексттен жекелик жана көптүк түрдөгү сөздөрдү табат, айырмалай алат.	3.1. Тексттен жекелик жана көптүк түрдөгү сөздөрдү табат, айырмалайт, туура айтат.	4.1. Жекелик жана көптүк түрдөгү сөздөрдү оозеки\жазуу кебинде колдонот.	5.1. Текст жаратууда жекелик жана көптүк түрдөгү сөздөрдү ылайыктуу колдонот.
1.2. Үй-бүлөсү, ата-энеси, достору, оюнчуктар, жаныбарлар, мектеп менен байланышкан сөздөрдүн топтомун айтат, маанисин түшүндүрөт.	2.2. Жашоо-турмушу (үй-бүлөсү, достору, оюнчуктар, жаныбарлар, мектеп) менен байланышкан сөздөрдүн топтомун айтат, маанисин түшүндүрөт.	3.2. Көркөм жана публицистикалык тексттерди түзгөн сөздөрдүн топтомун атайт, маанилерин түшүндүрөт.	4.2. Көркөм жана публицистикалык тексттердеги сөздөрдү туура колдонуп, сүйлөм, чакан текст түзөт.	5.2. Көркөм жана публицистикалык тексттердеги сөздөрдү маанисине ылайык оозеки\жазуу кебинде колдонот.
3.2.14. Көркөм жана экспрессивдүү каражаттардын: эпитет, салыштыруу, персонация, метафора, ирония; юмор ж.б. адабий чыгармалардагы ролун түшүндүрөт.				
1.1. Затты, көрүнүштү сыпаттап, сапатын, өңү-түсүн айта алат.	2.1. Көркөм сөз каражаттарын тексттен табат.	3.1 Көркөм сөз каражаттарын тексттен табат.	4.1. Көркөм сөз каражаттарын тексттен табат, маанилерин чечмелейт.	5.1. Көркөм сөз каражаттарынын маанилерин чечмелейт, кебинде колдонот.
1.2. Уккан аңгеме, жомоктон каармандарды	2.2. Уккан аңгеме, жомоктон каармандарды	3.2. Көркөм сөз каражаттарын маанисин	4.2. Көркөм сөз каражаттарынын	5.2. Көркөм сөз каражаттарынын

сыпаттап, мүнөздөй алат.	көркөм каражаттар менен сыпаттап, мүнөздөй алат.	контекстке ылайык өз сөзү менен түшүндүрөт.	маанилерин кошумча булактар (сөздүктөр) аркылуу чечмелейт.	маанилерин кошумча булактар (сөздүктөр, маалымдама) аркылуу чечмелейт, оозеки\жазуу кебинде орундуу колдонот.
3.3.15. Үйрөнгөн жанрларында оозеки жана жазуу түрүндө чакан тексттерди түзөт.				
1.1. Мугалим окуп берген чакан аңгеме, ыр, жомокту кыскача баяндап айтып берет.	2.1. Мугалим тарабынан даярдалган же окуу китебинде\жумушчу дептерде берилген нускамалардын\үлгүлөрдүн негизинде жазуу ишин аткарат.	3.1. Алдын ала түзүлгөн планга ылайык окулган чыгарма, көргөн фильм / мультфильмдин эпизоду, класстын же үй - бүлөнүн жашоосунан бир жагдай жөнүндө бир нече сүйлөмдөн турган текст жазат.	4.1. Окулган чыгарма, көргөн фильм / мультфильмдин эпизоду, класстын же үй -бүлөнүн жашоосунан бир жагдай жөнүндө чакан текст жазат.	5.1. Окулган чыгарма, көргөн фильм / мультфильмдин эпизоду, класстын же үй-бүлөнүн жашоосунан бир жагдай жөнүндө чакан текст жазат, жуптарда\топто талкуулап, өз алдынча каталарын оңдойт.
1.2. Кыргызча кеп этикетинин элементтерин колдонуп, учурашуу, таанышуу, кечирим суроо ж.б. боюнча үлгүнү оозеки айтат.	2.2. Кеп адебине ылайык саламдашуу, өтүнүч, кечирим суроого ылайык айрым сүйлөмдөрдү жазат.	3.2. Кеп адебине ылайык айрым кырдаалдарга жараша (кечирим суроо, уруксат суроо, кайрылуу) сүйлөмдөрдү жазат.	4.2. Кеп адебине ылайык куттуктоо тексттин жазат.	5.2. Жеке кат жазат, оюн ойноо, жаныбарларга кам көрүү боюнча тексттик көрсөтмөлөрдү түзөт.
1.3. Мугалимдин айтып берүүсүндө айрым сөздөрдү, жөнөкөй сүйлөмдөрдү кайталап айтат.	2.3. Айрым сөздөрдү, жөнөкөй сүйлөмдөрдү мугалимдин айтып берүүсү менен жазат.	3.3. Таяныч материалдар-дын негизинде берилген тема боюнча оозеки жана жазуу түрүндөгү текстти (баяндоо жана сүрөттөө) түзөт.	4.3. Оозеки жана жазуу түрүндөгү кептин түрлөрүн (баяндоо, сүрөттөө, ой жүгүртүү) түзөт, анын мазмунун жана формасын талкуулайт.	5.3. Жазуу ишинин мазму-нун жана формасын баалайт, андагы артыкчылыктарды жана кемчиликтерди белгилейт (мугалимдин багыт берүүсү менен).
	2.4. Таяныч сөздөр боюнча чакан сүйлөмдөрдү	3.4. Таяныч сөздөр боюнча чакан дил баян	4.4. Сунушталган бир нече сүйлөмдү улантып	5.4. Сунушталган пландын, сүрөттүн

	жазат.	жазат.	чакан дил баян жазат.	негизинде дил баян жазат.
3.3.16. Тексттердин жанрларын ажыратат				.
1.1. Жомок жана ыр эмне экенин билет.	2.1. Бир менен кара сөздү айырмалайт.	3.1. Тексттин жанрдык өзгөчөлүктөрүн (жомок, ыр, аңгеме) айырмалайт.	4.1. Тексттин жанрдык өзгөчөлүктөрүн (жомок, ыр, аңгеме, юмор, тамсил) айырмалайт жана өзгөчөлүктөрүн айтат.	5.1. Тексттин жанрдык өзгөчөлүктөрүн (ыр, аңгеме, драмалык чыгарма, тамсил, юмор, фэнтези, комикс) айырмалайт жана өзгөчөлүктөрүн мисалдар менен айта алат.
3.3.17. Окугандарын талдайт, жалпы адамзаттык баалуулуктарды эске алуу менен ага болгон мамилесин билдирет.				
1.1. Уккан жомоктон, аңгемеден, каармандарынын сапаттарынан жакшы жана жаманды мүнөздөй алат.	2.1. Текст эмне тууралуу экендигин, андагы негизги ойду айтат.	3.1. Тексттеги түйүндүү сөздөрдү табат. Чыгармадагы көйгөйдү аныктайт. Тексттеги окуяны талдайт.	4.1. Чыгармадагы негизги ойду жана идеяны аныктайт, автордун позициясын тактайт. Тексттеги окуяны башка окуялар менен салыштырат.	5.1. Тексттеги окуяга баа берүү менен өз пикирин билдирет. Башка чыгармалар же турмуштук окуялар менен салыштырат.
1.2. Каармандардын кылык-жоруктары, иш-аракети тууралуу суроолорго жооп берет.	2.2. Каармандардын кылык-жоруктары, мүнөзү, иш-аракети тууралуу суроолорго жооп берет.	3.2. Каармандардын кылык-жоруктарын, мүнөзүн, иш-аракетин салыштырат.	4.2. Каармандардын кылык-жоруктарын, мүнөзүн, иш-аракетин талдайт.	5.2. Каармандардын кылык-жоруктарына, мүнөзүнө, иш-аракетине карата өзүнүн пикирин аргументтер менен билдирет.
3.3.18. Китеп менен иштөө көндүмдөрүн жана жөндөмдөрүн колдонот, айрым авторлорду билет, китептерди тандап алуусун түшүндүрөт.				
1.1. Сүрөттүү китептерди жакшы көрөт, сүрөттөрдөгү каармандардын кыймыл-аракетин мүнөздөп айтат.	2.1. Китептин элементтерин билет (автору, аталышы, мукабасы).	3.1. Китептин мукабасынан карап аталышын атайт, ар кандай тамгалар менен терилген материалдарды табат, издөө үчүн маалымдама	4.1. Эң маанилүү маалымат булактары жөнүндө түшүнүгү бар (балдар китептери, журналдар, энциклопедиялар, сыналгы,	5.1. Китепканадан, китеп дүкөнүнөн, китеп жарманкесинен китеп тандайт, окуйт.

		материалдарды, мазмунун колдонот.	китепкана, интернет).	
1.2. Сүрөттөрүнө карап, китепти окуп берүүсүн өтүнөт.	2.2. Китепке /чыгармага болгон кызыгуусун көрсөтөт.	3.2. Мектеп программасында окуган чыгармаларынын авторлору болгон балдар акын-жазуучуларынын аттарын билет.	4.2. Бир нече балдар китептеринин аталыштарын жана авторлорун билет.	5.2. Китептердин тандаган себебин түшүндүрөт (өзү тандап алган китептердин мисалында).

3.2. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун негизги стратегиялары жана ченемдери

Башталгыч класстарда баалоо билим берүү натыйжаларга жетишүү, өзүн өзү жөнгө салуу ыкмалары жана жеке өнүктүрүү боюнча өзүн өзү баалоо билим алуу прогрессинде эң маанилүү ролду ойнойт. Мугалим жетишүүдөгү баалоонун негизги стратегияларын колдонот: 1) окуучунун баштапкы жана акыркы жыйынтыгы боюнча өз ара байланышы, башкача айтканда прогресстин айрым динамикасы бааланат; 2) алынган жыйынтык менен критерийлердин дал келүүсү.

Башталгыч класстагы окуучулардын жетишкендиктерин баалоо төмөнкү принциптердин негизинде ишке ашырылат:

Методдордун жана инструментарийлердин текшерүү жыйынтыктарын баалоо жана шайкештигин сактоо адекваттуулугу – окуучулар өтүлгөн материалдарга байланыштуу тапшырмаларды аткаруусу менен баалануусу. Материалдын мазмунун түшүнүп билүү деңгээлин баалоодо ар түрдүү методдорду колдонуу мугалимге окуучулардын керектүү билим алуусу менен окутууну дифференцияалоосуна мүмкүндүк берет.

1-2-класстарда жетишүү ийгилигине баа берүү белги койбостон, баа берүүнүн сыпаттоо ыкмаларын пайдалануу жүргүзүлөт. Акырындык менен белги коюуну киргизүү 3-класстан баштап окуучуларга баа коюла баштайт. Мугалим калыптандыруучу баалоого көбүрөөк маани берип, баалоо окутуунун бир бөлүгүн түзүп, окуучулардын билим деңгээлине жана керектөөсүнө адаптациялануусу гана жүрөт. 4-5-класстарда баа берүү үчүн белгилер, ошондой эле сапаттык жана сыпаттоо ыкмалары менен баалоо улантылат (баалоонун критерийлери боюнча жазуу жана оозеки кайтарым байланыш, жетишүү жыйынтыктарынын деңгээлин баалоо рубрикасы аркылуу ж.б.).

Баалоонун эффективдүүлүгү үчүн мугалим:

- окуу процессинде ар дайым позитивдүү жана конструктивдүү кайтарым байланыш (жазуу жана оозеки түрүндө) берип турушу зарыл;

- окуучулардын билим алуудагы жетишкендиктерине жана өнүгүүсүнө байкоо жүргүзөт, ар бир окуу жылынын аягында билим алуудагы жетишүү; жыйынтыктарынын натыйжаларын өнүгүү критерийлери боюнча көргөзмөлүү баалоосун берип турат;

- баалоонун ар түрдүү ыкмалары менен формаларын колдонот, ошондой эле өзүн-өзү баалоо, бири-бирин баалоо, сапаттуу баалоо куралдары (окуучулардын портфолиосу, байкоо жүргүзүү өнүгүү карталары ж.б.)

- окуу процессинде көйгөйлөрдү бирге чечүү үчүн ата-энелерге (мыйзамдуу өкүлдөргө) окуучунун жетишкендиктери же кыйынчылыктары боюнча маалымат берип туруусу керек;

- 3-класстан баштап окуучуга жетишүү табелине баа коюу ар бир чейректерде түшүрүлөт жана жылдык баалоо жүргүзүлөт;

- 1-5-классты аяктоодо ар бир окуучуга окуудагы жетишкендиктери жана жеке жетишүүсү боюнча мүнөздөмө жазат.

Кыргыз тили жана адабий окуу предмети боюнча жетишүү жыйынтыктарынын деңгээлин билүүдө мугалим ар түрдүү баалоо иштерин жана текшерүү материалдарын колдонот. Предметтин өзгөчөлүгү билим жыйынтыктарынын көп бөлүгүнө баалоонун ар түрдүү формаларын колдонсо болот. Бирок, биргелешип иштөө, креативдүүлүк жана өзүн-өзү башкара билүү көндүмдөрүн баалоо үчүн долбоордук жана изилдөө (же чыгармачылык) тапшырмалар пландаштырылат. Ар бир класс үчүн төмөнкү аткарыла турган иштердин тизмеси же өлчөмү окуу программасында жана баалоо планында конкреттештирилет.

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтеринин жыйынтыгы боюнча баалоо иштеринин түрлөрү

5-таблица

№	Сунушталган баалоо иштеринин түрү	Баалоонун болжолдуу өлчөмдөрү
1.	Жазуу иштери (иштин мазмунуна карата, окуучунун рефлексиясына жараша сүйлөө сабактары менен байланышы): Жат жазуулар (жомок, тамсил, ыр, дил баян).	45%
2.	Чыгармачылык иштер: инценировка, презентация, иллюстрациялар, кол өнөрчүлүк, аппликация ж.б.	25%
3.	Изилдөө проектиси	20%
4.	Өзүн өзү презентациялоо	10%
	Жыйынтыгы	100%

Окуучулардын билимин баалоо

Окуучулардын жеке билимдик жетишкендиктерин жана прогрессин өлчөө үчүн баалоонун түрлөрү: диагностикалык (аныктоочу), формативдик (калыптандыруучу), жыйынтыктоочу (суммативдик) баалоо колдонулат.

Окуучулардын жеке билимдик жетишкендиктерин жана прогрессин өлчөө үчүн баалоонун үч түрү, т.а. аныктоочу (диагностикалык), калыптандыруучу жана жыйынтыктоочу баалоо колдонулат.

1. Аныктоочу (диагностикалык) баалоо. Прогреске баа берүү үчүн мугалим окуу жылы ичинде жетишилген натыйжалар менен окуучунун билгиликтеринин баштапкы калыптануу деңгээлине салыштыруу жүргүзөт. Диагноздоочу баалоонун натыйжалары сыпаттоо түрүндө катталып жалпыланат жана мугалимдин окутуу милдеттерин аныктап алуусуна, окуучуга тапшырмаларды берүү жолу менен окуу процессине түзөтүүлөрдү киргизүүгө жана аны өркүндөтүүгө негиз болот.

Билим берүү процессинде педагогикалык диагноздоо төмөндөгүдөй милдеттерди аткарат:

- жетишүү деңгээлин аныктоо;
- окуучунун жетишкендиктерин анын мурдагы абалы менен салыштыруу;
- окуучунун билиминдеги кемчиликтердин себебин анализдөө;
- келечегиндеги жетишкендиктерди прогноздоо;
- окуучунун жетишкендиктерин интерпретациялоо жана баалоо;
- окуучуга диагноздоонун натыйжаларын маалымдоо;
- диагноздоонун натыйжасына карата окуучунун иш-аракетин көзөмөлдөө.

Мугалим окуучуларын системалуу түрдө байкоосунун өзү да диагноздоочу ишмердүүлүк болуп саналат. Мындан улам диагноздоочу маалыматтарды чогултуу кандай шартта ишке ашырылгандыгын: дал келген каражаттар менен би (класстык иштер, тесттер, анкеталар ж.б.) же ансыз элеби (мисалы, жөн гана байкоо методу) мугалим өзүнө белгилеп алат.

Диагноздоодо алгач байкоого алынган бир жак менен башка бир стандарттык деп кабыл алынган экинчи жак салыштырылат. Ага анализ кемчиликтердин себебин аныктоо максатында жүргүзүлүп, абалга жараша индексацияланып, баа берилген соң гана ошол баа менен кийинки кырдаал божомолдонот.

2. Калыптандыруучу баалоо. Баалоонун бул түрү – баланын теориялык билими менен практикалык машыгуулары күн сайын үзгүлтүксүз түрдө байкалып, текшерилип

турушу, анын калыптануу процессин туюнтат, т.а. баланын билиминин калыптанышынын максаттуу түрдө үзгүлтүксүз байкалып-бааланып турушу. Бул учурда мугалим баланын күндөлүк билимин атайын баа коюп баалабоосу ыктымал, ал түрдүү критерийлерди эске алуу менен, кийинки баалоого негиз болуп эсептелиниши толук ыктымал.

Баалоонун бул түрү өз алдына мындайча максат коёт, ал негизинен, мугалим окуучунун аткарган иштериндеги катачылыктарды убагында ондоп, түзөтүп, эскертип туруусу, кийинки текшерүүгө алдыртадан баланы даярдап отуруусу менен мүнөздөлөт.

Калыптандыруучу бул мезгилде окуучунун билими критериалдуу мүнөздө бааланат, ал кезде окуучунун ишмердик менен алган билими эске алынат, тактап айтканда:

-билген теориялык билими жана алган маалыматтар;

-билимин жана маалыматтарды практикада колдонуу ишмердиги;

-өздөштүрүү кезинде пайда болгон проблемалуу жагдайларды жана милдеттерди чече алуу;

-өзүнүн жекече чыгармачылык жөндөмүн көрсөтүү.

Бул учурда мугалим баланын теориялык жана билими менен практикалык ишмердигинин деңгээлин аныктап, көз салып, диагностикалап туруусу ишке ашырылат. Анын өзү баланы жоопкерчиликке үндөө менен, жыйынтыктоочу мезгилге теориялык-практикалык жактан даярдап отурат.

Жыйынтыктоочу баалоо. Баалоонун бул түрү – окуучунун окуу ишмердигин баалоону андан ары улантат, т.а. жыйынтыктайт, жыйынтык баа коет. Анда окуу курсундагы кайсы бир теманы, бөлүмдү өздөштүрүү аяктаганда, окуучулардын теориялык билими менен практикалык машыгууларынын, окуу билгичтиктери менен көндүмдөрүнүн калыптануу абалын аныктоо, ошого жараша баланын билимин баалоо ишке ашат. Ал баланын билими менен машыгууларын тесттер, текшерүү иштери, баяндама, дил баян, эссе жаздыруу, айрым долбоорлорду түздүрүү аркылуу баалоо менен коштолот. Алардагы ар бир коюлган белгилер (т.а. баалар) чейрек аягында чыгарылуучу жыйынтык баалоодо эске алынат же ага негиз болот. Буга чейрек аягындагы баа гана эмес, жыл аягындагы экзамендик баалар да кирет.

Жыйынтыктоочу баа бул - окуу материалдарын өздөштүрүүнүн кийинки этабы үчүн диагноздоо мүнөзүнө айланат, анткени окуучунун андан аркы билимин жана көндүмдөрүн баалоо, аны изилдеп үйрөнүү мезгилинде ушул билим жана көндүмдөр негиз болот.

Окуучулардын билимин баалоо

6-таблица

Билим берүүнүн натыйжалары (бул таблицада айрым үлгүлөр берилди)	Сунушталган баалоо иштеринин түрү
• Оозеки жана жазуу түрүндө өтө чоң эмес тексттердин окулган түрлөрүн жана жанрларын оозеки түзө алат.	Чакан дил баян (айтып берүү, сүрөттөө, ой жүгүртүү) Сүрөт же сүрөттөрдүн сериясы боюнча аңгеме түзүү
• Окулган же уккан текст боюнча бир бүтүн ойду билгизген мазмундуу (туура сөз тандоо, сөздөрдүн туура жайгашуусу жана байланышы тартиби), интонация менен айтып берүү формасында өз оюн бере алат. • Сүйлөөдө жана окууда сөздөрдү туура айтат, сүйлөө эрежелерин сактайт.	Чакан проектилер жана чакан презентациялар
• Текстти окуунун түрдүүлүгүн колдоно билет(таанышуу, изилдеп чыгуу, тандап окуу) • Текстти шар, туура көркөм окуй алат жана	Графикалык иш (тутап текстти туташ эмес текстке өзгөртө алат же тескерисинче)

түшүнгөнүн билдире алат. Уккан жана окуган толук же толук эмес тексттен керектүү маалыматтарды таба алат.	
Айтып берүүнүн максатын билет, жөнөкөй жана татаал сүйлөмдөрдү айырмалап, эрежелерге ылайык тыныш белгилерин коё билет. Өтүлгөн жазуу эрежелерине ылайык сөздөрдү туура жаза алат.	Баяндама, тексттик иштер, жат жазуу Мектеп гезит-журналдарын түзүү
Китеп менен иштөө ыкмаларын жана көндүмдөрүн колдонот, кээ бир авторлорду билет, китеп тандоосун түшүндүрө алат.	Сүйгөн чыгармасы боюнча өз оюн айтып берүү.

Баалоо иштеринин түрлөрү

7-таблица

№	Баалоо иштеринин түрлөрү	Баалоонун болжолдуу өлчөмдөрү
1.	Жазуу иштери (иштин мазмунуна жараша, окуучунун рефлексиясына жараша сүйлөө сабактары менен байланышы): Эссе, түрдүү жанрдагы дил баян (жомок, тамсил, ыр аңгеме)	45%
2.	Чыгармачылык иш (инсценировка, презентация, иллюстрациялоо, кол өнөрчүлүк, аппликация ж.б)	25%
3.	Изилдөө долбоору	20%
4.	Оозеки презентациялоо	10%
	Жыйынтыгы	100%

4-БӨЛҮМ. БИЛИМ БЕРҮҮ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУГА КАРАТА ТАЛАПТАР

4.1. Окутуу методикасына коюлган негизги талаптар

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтерин окутуу төмөнкүдөй өзгөчөлүктөргө ээ болот.

Кыргыз тили предметин окутуунун максаты мындай: Тил системасынын негизги элементтерин өздөштүрүү жана тексттин бардык түрлөрүн окуп/угуп аң-сезимдүү кабыл алуу аркылуу окуучулардын кеп ишмердигинин бардык түрлөрүн өнүктүрүү.

Демек, предмет окуучунун коммуникативдик ишмердиги аркылуу анын кебин өстүрүүгө багытталат, бардык өздөштүрүлүп жаткан материалдар (анын ичинде тилдик материалдар да) ушул милдетти ишке ашырат. Анын кеби так, мазмундуу, инсанга багытталган мүнөздө болушу шарт.

Ага жетүү үчүн сабакта жекече, топтук, жамааттык формалар колдонулуп, кызматташууга басым жасалат. Ошол эле мезгилде айрыкча, адабий окууда көркөм тексттер окуп-үйрөнүлүп жаткан учурда окуучунун ою, жеке пикири, ага аргументтерди келтирип, далилдөө аракети өзгөчө маанилүү болуп саналат. Көркөм тексттер менен иштөөдө аны эмоциялуу-баалуулук мамилелери аркылуу кабыл алуусу, өзүн өнүктүрүүсү инсанга багытталган мамилени ишке ашыруунун негизи болот.

Мында деңгээлдик жана дифференциялап окутууну, долбоор методун, өнүктүрүүчү технологияны, сынчыл ойломду колдонууга болот.

Жогоруда сөз болгондордун баары негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандырууга багытталышы жана гендердик теңчилик, инклюзивдик окутуу эске алынуусу шарт.

4.2. Ресурстук камсыздоонун минималдуу талаптары

Кыргыз тили жана адабий окуу предметтерин ресурстук камсыздоого карата минималдуу талаптар – стандарт боюнча башталгыч класстын бүтүрүүчүлөрүнүн даярдык деңгээлине коюлган талаптарды ишке ашыруу үчүн зарыл болгон шарттарды түзүүгө багытталган окуу процессин материалдык-техникалык жактан камсыздоонун минималдуу талаптары.

Аларга китеп басылмаларынын тизмеси (китепкана фонду), көрсөтмө басма жана электрондук колдонмолор, маалыматтык жана байланыш каражаттары, техникалык окуу куралдары, экрандык үн каражаттары, окуу, практикалык жана окуу лабораториялык жабдуулары кирет.

Ресурстук камсыздоого минималдуу талаптар

8-таблица

№	Типтер	Каражаттар
1.	ОМК (электрондук жана басма түрүндө)	– Билим берүү жана илим министрлиги бекиткен тизмеге ылайык сунушталган окуу-методикалык комплекстер
2.	Кошумча окуу-методикалык жана башка материалдар	– ченемдик-укуктук документтер, – окуу программасы, КТП – мугалимдер үчүн методикалык колдонмолор – жумушчу дептерлер ж.б.
3.	Маалыматтык-коммуникативдик ресурстар	– телесабактар (1–4-класстардын “Кыргыз тили жана окуу” предмети боюнча)
4.	Дидактикалык материалдар	– басма түрүндө көрсөтмө демонстрациялык материалдар (плакаттар, иллюстрациялар, портреттер, таблицалар жана схемалар).
5.	ТСО	– компьютер, компактдисктер, аудио жана видео дисктер, принтер
6.	Экрандык-үн каражаттары	– штативдик же илинүүчү экран (минималдык өлчөмү 1,25 x 1,25), колонкалар, микрофон, наушниктер, аудиожазгыч, видеофильмдер, слайддар
7.	Кошумча каражаттар	- эң жөнөкөй мектеп куралдары: калем, түстүү карандаштар, учтары тегеректелген мектеп кайчы, кадимки сызгыч, компас, өчүргүч, кагаз (жазуу, пейзаж, аппликация жана оригами үчүн түстүү кагаздар), картон (кадимки, түстүү), пластилин же чопо, фольга, калька.

4.3. Мотивациялоочу жана коопсуз окутуу чөйрөсүн түзүү

Башталгыч мектептердеги билим берүү чөйрөсү окуучулардын руханий-адеп-ахлактык, коомдук, илимий, маданий жана психикалык өнүгүүгө жетишүү милдеттерине тиешелүү сапаттуу билим берүүнү камсыз кылууда, окуучулар үчүн жагымдуу чөйрө болушу керек. Алардын ата-энелери (мыйзамдуу өкүлдөрү), окуучулардын физикалык, психологиялык жана социалдык саламаттыгын коргоого жана чындоого кепилдик берүүлөрү керек. Окуучуларга жана мугалимдерге карата ыңгайлуу шарттар болуусу шарт. Билим берүү чөйрөсү ар бир окуучу тарабынан баштапкы билим берүүнү камсыздоо менен бирге анын ичинде ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдарга шарт түзүп берүү.

Билим берүү чөйрөсү – физикалык, психологиялык жана академиялык жактан, бул аспектилеринин ар бирин окуучуларга жана мугалимдерди окутууга түрткү берүүдө маанилүү ролду ойнойт.

Кыргыз тили жана адабий окуу предметинде басымдуу физикалык чөйрөнү сабакта заманбап технологиясын колдонуп, жагымдуу мейкиндик түзүп, окутуунун эффективдүү ыкмаларын колдонуу менен түзүү.

Психологиялык чөйрө калыптандыруучу баалоону колдонуп, позитивдик бирин-бири колдоочу кайтарым байланыш түзүү, окуучулардын өз алдынча иштөөсүн, сабакта активдүүлүгүн колдоо менен, ошондой эле сабакта объективдүү баалоо аркылуу түзүлөт.

Мотивациялык академиялык чөйрө – окутуунун интерактивдик методдорун жана топтук иштердин формаларын колдонуу менен, окутуунун кошумча материалдарын, анын ичинде заманбап, көркөм жана илимий-популярдык иллюстрацияланган иштерди колдонуп, окуучулардын иштерин маалымат менен стимулдаштыруучу изилдөө жана издөө методдорун пайдалануу менен калыптанат.

Башталгыч мектепте билим берүү чөйрөсүн физикалык, экологиялык, психологиялык жана маалыматтык коопсуздукту, гендердик теңчилик, окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен уюштуруу жүзөгө ашат.

Мектептин кеңесиндеги бардык элементтер, алардын пайдаланылышынын санитардык-эпидемиологиялык эрежелери жана өрт коопсуздук, электр коопсуздук эрежелеринин ченемдик укуктук актылары жана эрежелери коопсуздукту камсыз кылуучу талаптарга жооп берүү.

Жалпы билим берүү уюмунун бардык бөлмөлөрүндө жасалма жана табигый жарык берүү деңгээли гигиеналык талаптарга жооп берүү менен камсыз кылынат жана жылуулугу нормага төп келүү.

Электрондук маалыматтарды жана билим берүү чөйрөсүн пайдалангандыгы үчүн шарттар билим берүү мамилелеринин катышуучулары, санариптик билим берүү ресурстарынын коопсуздугу, билим берүү ишмердүүлүгүнүн коопсуздугу гигиеналык стандарттарга жана санитардык-эпидемиологиялык талаптарга ылайык, билим берүү ишмердүүлүгүн камсыз кылуу.

АДАБИЯТТАР

1. «Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартын бекитүү жөнүндө», Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин 2022-жылдын 22-июлундагы № 393 токтому.

2. Кыргыз Республикасынын мектептик жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандарттары. – Б., 2022.

3. Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды кароо» мамлекеттик стандарты. – Бишкек, 2020.

4. Кыргыз Республикасындагы көп маданияттуу жана көп тилдүү билим берүү концепциясы. – Бишкек, 2008.

5. Кыргыз Республикасында элдин биримдигин жана этностор аралык мамилелерди чыңдоо концепциясы. – Бишкек, 2012.

6. Абдухамидова Б.А., Токтомаматов А.Д., Баимбетова Н.К. Кыргыз тили жана окуу предметинин стандарты. – Бишкек, 2019.

7. Балдарды мектепке даярдоо «Наристе» программасы (480 саат). – Бишкек, 2015.

8. Бекбоев И. Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык негиздери. – Б., 2004.

9. Токтомаматов А., Абдухамидова Б., Баимбетова Н., Башталгыч класстардагы окууга коюлуучу базалык талаптар. – Б., 2014.

10. Рысбаев С., Абдухамидова Б. Окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо. 1-4-класстар, Методикалык колдонмо. – Б., 2010.

11. Рысбаев С.К. 1-класста окуучулардын сабатын ачуунун, сөзүн өстүрүүнүн жана рухий тарбия берүүнүн маселелери. – Б.: Педагогика, 2000.

12. Рысбаев С. Баланын китеп окуусун уюштуруу технологиялары. – Б.: «Улуу Тоолор», 2021.

13. Рысбаев С., Кожоева К. Жомок менен тарбиялоо. – Б.: Улуу Тоолор, 2022.

14. 3төн 6 жашка чейинки балдарды өнүктүрүү «Балалык» программасы. – Бишкек, 2017.
15. 2021-2040-жылдары Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү программасы. – Бишкек, 2021.
16. Шаелдаева С. 4-класста кыргыз тилин окутуу. – Бишкек, 2008.